

GÖTEBORGS UNIVERSITET

**Den fria lekens betydelse
för utveckling av barns sociala samspel i förskolan**
Ett arbete baserat på vad som sker i barnens lekar i förskolan

Susanne Johansson

LAU390

Handledare: Maj Asplund-Carlsson

Examinator: Agneta Simeonsdotter

Rapportnummer: HT10-2611-270

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen: LAU 390

Titel: Den fria lekens betydelse för utveckling av barns sociala samspel

Författare: Susanne Johansson

Termin och år: HT-2010

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Maj Asplund-Carlsson

Examinator: Agneta Simeonsdotter

Rapportnummer: HT10-2611-270

Nyckelord: frilek, förskola, barn, utveckling, socialt samspel

Syfte: Mitt syfte med arbetet är att fördjupa mig i barnens fria lek och få fram vilken betydelse den har för barnens utveckling och det sociala samspel i förskolan

Huvudfråga: Vilket innehåll har barns lekar i förskolan?, Hur inleds och avslutas lekar i förskolan? Vilka sociala ordningar och maktstrukturer blir synliga i leken i förskolan?

Metod och material: I min studie har jag valt att använda mig av kvalitativa direktobservationer på två förskolor där jag känner barnen och pedagogerna mycket väl. Jag valde att göra direktobservationer genom att anteckna noga vad jag såg. I mina undersökningar var jag objektiv och enbart observatör i lekobservationerna. Efter varje observation renskrev jag mina anteckningar på data och gjorde en grundlig analys där jag resonerade vad jag hade sett i de olika leksituationerna och sammanställde med en kort sammanfattning.

Resultat: Vad jag kunde se i min studie om den fria lekens betydelse för utveckling av barns sociala samspel var att barnens rollekar innehöll maktstrukturer där vissa barn använde ledarroller för att bestämma innehållet i leken och styra och ställa över andra barn som oftast var mindre än de själva. I lekarna tränade barnen att samarbeta och kompromissa sina viljor genom turtagning för att lekarna skulle fungera. Jag såg hur lekar inleddes, avslutades och ofta avbröts av vardagliga rutiner på förskolan. Resultatet visade också att lekarna innehöll konflikter, bredvidlek och rollekar av olika sorter.

Betydelse för läraryrket: Att se den fria leken som en viktig aktivitet för barnens utveckling och samspel. För att ge utrymme för leken så att den kan utvecklas och bygga upp olika lekmiljöer som inspirerar till kreativitet och fantasi och för att locka till olika lekar. Kunna ge tips genom att erbjuda olika material som stimulerar olika lekar.

Förord

Jag som har skrivit denna uppsats heter Susanne Johansson och är lärarstudent på Göteborgs universitet. Under min utbildning har jag läst kultur och språk för tidigare åldrar (KUSP) som inriktning, varvid leken har varit en del av fokus i kursen. Där fick jag för första gången pröva att observera barns lek och det var en fantastisk upplevelse, då jag kunde utläsa vad barnen egentligen gör och vad det är som händer i leken. Det var nya upplevelser för mig som har arbetat som barnskötare i många år på förskolan innan jag började min utbildning.

Under arbetets gång har jag ibland saknat någon att diskutera mitt ämne med, men jag har istället fått bearbetat mina kunskaper i huvudet och kopplat det till mina tidigare erfarenheter i mitt arbete som barnskötare och relaterat till det.

Jag vill framför allt tacka de barn, pedagoger och föräldrar som gjort mina studier möjliga. Jag vill även tacka min handledare Maj Asplund-Carlsson för visat intresse, som även har gett mig goda råd hur jag skulle lägga upp mitt arbete för att få en bra start att komma fram i mitt skrivande och det stöd jag har fått under arbetets gång. Ett stort tack också till min man och våra barn som har gjort det möjligt för mig att sitta hemma och skriva ostört mitt under allt julstök.

Göteborg 2010-12-27
Susanne Johansson

Innehåll

Inledning.....	5
Syfte	7
Teoretisk anknytning.....	8
Lev Semenovich Vygotskij (1896-1934)	8
Gregory Bateson (1904-1980).....	8
Brian Sutton-Smith (1924-1997).....	8
Litteraturgenomgång	10
Sammanfattning	15
Metod	16
Val av undersökningsgrupp.....	16
Urval.....	17
Avgränsningar:	17
Genomförandet.....	17
Tillförlitlighet	17
Etiska principer	18
Resultat.....	19
Bygge av snölykta	19
Analys.....	19
Sammanfattning	20
Vad skall vi leka?	20
Analys.....	20
Sammanfattning	21
Utflykten.....	21
Analys.....	22
Sammanfattning	23
Bakning av kalastårta och grillning.....	23
Analys.....	24
Sammanfattning	25
Superhjälte eller pappa	25
Analys.....	26
Sammanfattning	27
Sammanfattning av resultaten	27
Diskussion	28
Lekens innehåll	28
Lekens avgränsningar.....	30
Lekens sociala ordning och makt	31
Sammanfattning	34
Referenser.....	36

Inledning

Det är onsdag eftermiddag på förskolan Villan. Under dagen har strukturen i verksamheten sett ut ungefär som det gör på de flesta förskolor, där en dag startas med mys och fri lek, frukost, fri lek, samling och pedagogisk aktivitet som är styrd och planerad inne eller utomhus, lunch och vila, frilek ute eller inne, mellanmål, och fri lek tills barnen går hem. Kalle står i entrén med sin mamma som har kommit för att hämta sin son efter en heldag på förskolan. Mamman frågar kalle.

- Vad har du gjort idag?
- Vi har lekt, svarar Kalle.
- Har ni bara lekt, säger mamma fundersamt

Mamman vänder sig om och läser på veckoschemat där det står fri lek på flera ställen i veckan både inne och utomhus.

Detta är en situation som jag har upplevt och som jag har funderat på, nämligen hur viktigt det är att lyfta den fria lekens betydelse och förmedla dessa kunskaper till föräldrar. På en annan förskola som jag var vikarie vid under några dagar, hade man satt upp ett arbete om vikten av barns fria lek på väggen i entrén. Det var i början på min utbildning och efter att jag som oberörd av deras verksamhet tagit del av vad som stod på väggen, kände jag att detta var ett bra sätt att förmedla varför deras förskola trycker på varför den fria leken är så viktig för barnen. När jag senare fått mer kunskaper om den fria leken genom min inriktning ”kultur och språk” gjorde att jag bestämde mig att detta var något som jag ansåg var viktigt och som inte lyftes fram så mycket på utbildningen eller under VFU:n. Det gjorde att jag beslöt mig för att fördjupa mig mer om den fria leken. Jag anser också vidare att den fria leken har blivit nervärderad av den pedagogiska styrda verksamheten i förskolan. Många pedagoger har för lite kunskaper om den fria lekens betydelse för barnens utveckling och det sociala samspelet i förskolan. Det gör att de lämnar för lite utrymme och prioriterar inte heller leken som en aktivitet. De ser ingen vikt att engagera sig och ta reda på vad barnen leker utan istället passar de på att göra andra saker som de har svårt att hinna med i sitt arbete på förskolan.

Birgitta Knutsdotter Olofsson (2009) påpekar ”att förskollärare eller lärare dock lägger ner något arbete eller intresse på barnens lek. När barnen leker, så kan de vuxna göra annat. Om det blir bråk går de in och medlar. Ofta leder denna medling till att leken definitivt tar slut”. (s 88). I förskolans läroplan Lpfö 98 står det att leken har en viktig funktion i barnens utveckling och lärande, där fantasin stimuleras och kommunikationen utvecklas. Lekens gestaltning och skapande gör att barnet får möjlighet att uttrycka sig och bearbeta sina upplevelser, känslor och erfarenheter. I leken har barnen möjlighet att samarbeta och lösa olika problem. Jag har erfarenhet av arbetslag på flera förskolor som har varit med i barnens lek, arbetslag som finns vid sidan om och pratar om annat och när barnen gråter eller börjar bli högljudda går de in för att medla. Det har varit arbetslag som har varit bredvid leken, som en observatör och det har gett trygghet för en del barn medan andra barn sett det som ett störande moment och känt sig bevakade. Eva Johansson och Ingrid Pramling Samuelsson (2007) menar att pedagogerna skall reflektera över hur och när det är lämpligt att gå in i barns lek och göra det med respekt och vara lyhörda. Om pedagoger ska göra intrång eller överta barns lek, anser de vidare att det kan ses som en kränkning mot barnen. Jag anser däremot att

det beror på hur pedagogen går in i leken. Om man är lyhörd och lever sig in i leken och inte tar över den utan utgå från barnens villkor. Men jag anser också vidare att pedagogen måste lyssna av leken och respektera om barnen inte vill att pedagogen skall vara med.

Syfte

Mitt syfte med arbetet är att fördjupa mig i barnens fria lek och få fram vilken betydelse den har för barnens utveckling och det sociala samspel i förskolan

Mina frågeställningar är:

1. Vilket innehåll har barns lekar i förskolan?
2. Hur inleds och avslutas lekar i förskolan?
3. Vilka sociala ordningar och maktstrukturer blir synliga i leken i förskolan?

Teoretisk anknytning

Jag stödjer mitt arbete på tre teoretiker: Vygotskij, Bateson och Sutton-Smith

Lev Semenovich Vygotskij (1896-1934)

Annica Löfdahl (2004) menar Vygotskij utgår från ett sociokulturellt perspektiv där hans ”teori om lek och fantasi innebär att erfarenheter och känslor kan tolkas genom fantasin. Fantasins ses som ett sätt att tolka verkligheten samt göra den både hanterbar och rikare”(s 45) Lev S Vygotskij (1995) framhåller att barnets lek fungerar ofta bara som ett eko av vad de har sett och hört från de vuxna. I leken är inte barnets tidigare erfarenheter exakt samma som de var i verkligheten. Barnets lek är inte en enkel upprepning på deras upplevelser av tidigare erfarenheter, utan en kreativ bearbetning av upplevda intryck, ett sätt att kombinera dem och skapa en ny verklighet som motsvarar barnets egna behov och intresse. På samma sätt som leken är barnets strävan till skapande av ett uttryck för fantasins aktivitet. Sandra Smidt (2010) påpekar att låtsaslekar i Vygotskij's teorier om lek handlar om att låtsaslekar innehåller regler och att alla lekar med regler innehåller låtsassituationer. Det är lekregler som barnen sätter upp själva. Leken är grunden i barns utveckling och i leken befinner barnet sig i den närmsta utvecklingszonen. Sandra Smidt (2010) citerar Vygotskij ”I leken befinner sig barnet alltid över sin ålder, sitt vardagsbeteende: i leken är det som om det vore huvudet högre än sig själva”. (s 13) Den närmaste utvecklingszonen är klyftan mellan prestationen nivå (vad barnet kan göra själv utan hjälp) och den potentiella nivån (vad barnet skulle kunna göra med direkt hjälp eller indirekt hjälp) och visar att i den närmaste utvecklingszonen får barnen hjälp att komma vidare. Lek är en allvarlig verksamhet som leder barnet stegvis framåt från beroende till oberoende.

Gregory Bateson (1904-1980)

Annica Löfdahl (2004) menar att Batesons teori grundar sig i etologiska studier av de koder som styr hur barns lekar inleds och avslutas samt hur språket upprätthåller lekhandlingarna. Metakommunikation har blivit ett mått på barns lekkompetens. Det gäller att barn kan förstå leksignaler och att de kan kommunicera om och i leken. Den metakommunikativa signalen att ”nu är det lek” blir som en ram som skiljer ut vad som är lek och vad som inte är lek. Innanför lekramarna är det som sker inte det som syns. Enligt Birgitta Knutsdotter Olofsson(1999) kan man jämföra det med drömmaren som upplever drömmen som verklig, medan det lekande barnet är medveten om att det leker. Barnet betar sig som om kartan var lika med territoriet men är samtidigt helt medvetet om att det inte är så. Barn leker för att ge utlopp åt känslomässiga inre konflikter, för att få sina önskningar uppfyllda, för att kunna handskas med ångest, för att anpassa sig till samhället och kulturen, och för att förbereda sig för det vuxna livet. Barn leker för att leka. De går in i roller för att det är roligt att gå in i olika roller. Ingrid Pramling Samuelsson och Maj Asplund Carlsson (2003) betonar att barn först måste utforma den tänkta leken för att det skall var en gemensam bas mellan deltagarna i leken. Men metakommunikation är fortfarande nödvändig när leken har börjat, eftersom barnen tillsammans reglerar handlingen i leken och kommer med olika förslag för att utveckla lekens innehåll.

Brian Sutton-Smith (1924--)

Eva Johansson & Ingrid Pramling Samuelsson (2006) menar att Sutton-Smiths (1997) teorier är en grund för förståelsen av lek och handlar om makten i leken, att det finns avsevärda maktaspekter i lek och att barn tar och ges olika maktfulla/maktlösa positioner. Men eftersom mänskliga samspel varken är fria från makt, hierarkier eller positioneringar blir

också sådana erfarenheter viktiga i såväl lek som lärande. Ingrid Pramling Samuelsson och Maj Asplund Carlsson (2003) framhäver att han talar om en "lek som en modell för anpassad variation" (s 222) som de ger en närmare förklaring på att han menar att lek är ett tänkbart agerande som uppdaterar hjärnan och agerandets sammankoppling. Lek förenar dessa möjligheter till en modell av de medfödda processer som beskrivs som orealistisk optimism, egocentricitet och upprepad handling som tunnans ut under förskoleåren i vardagligt beteende, men som är inkapslat i lek även under senare åldrar. Lekens variation fungerar som en återkoppling av anpassad variation i den verkliga världen.

Litteraturgenomgång

Birgitta Knutsdotter Olofsson(1999) framhäver att grunden till barns lek sker på skötbordet och det är föräldrarna som lär barnet grunderna för hur rolig lek går till. Då lär de sig samspelet, turtagandet och att det inte bara är en som bestämmer eller hittar på vad som skall lekas. De lär sig att man turas om, när leken är slut, att det finns regler i leken som man kan leka med, lär sig vad de medverkandes gränser går och om man inte följer dem tar leken slut.

Birgitta Knutsdotter Olofsson(1999) menar att turtagning är att ”det inte bara är en som bestämmer eller hittar på vad som skall lekas, man turas om ibland du och ibland jag.” (s 77) Hon menar också att barns lekar ser olika ut hemma med föräldrarna när de är små. Om barnet är van att brottas och samtidigt har lärt sig att lyssna och respekterat den andras nej och att det gör ont och vet vad gränsen går, det gör att brottningslekar tillsammans på förskolan där barnen tumlar runt kan avslutas utan gråt. För att leken skall komma i gång fordras det att barnen har lärt sig leksignaler. I leken sänder barnen ut dessa signaler till varandra som gör att de blir medvetna att nu startar en lek. Leksignalerna lär sig barnen genom att umgås med andra barn i den fria leken och de överförs även av den kultur som barnet växer upp i. I leken finns det speciella lekamar som är viktigt att barnet känner till för att leken skall kunna utvecklas och att det inte skall uppstå bråk och konflikter på grund av misstolkning. Hon berättar vidare att lekamarna är som uppsatta regler, som gör att barnen vet när leken börjar, slutar och för att de skall vet att det är tillåtet att gå in i leken och ur. Lekamarna lär sig barnen också genom den sociala gemenskapen i rollekarna tillsammans med andra barn. Barnet som inte lär sig leksignalerna av någon anledning kommer att få problem att leka med andra barn. Det är då det ofta förekommer konflikter i lekarna för att barnet inte förstår lekamarna och dess språk. Barnet kanske inte förstår ”på låtsas” och ”som om” eller vad det innebär att ta en roll. Grunden till att leken skall utvecklas är att barnet känner en trygghet i gruppen och inte måste vara på sin vakt hela tiden. Otrygga barn står ofta vid sidan om och tittar, för att de inte vågar släppa kontrollen.

Enligt Birgitta Knutsdotter Olofsson(2009) planerar barnen sin lek tillsammans. I planeringen ingår vad som behövs som till exempel olika rollfördelningar, om det finns tillräckligt många medverkande för att utföra en speciell lek med flera roller. Miljön planeras också, behövs det byggas upp något eller ändra, behövs det några tillbehör. De planerar vem som ska göra vad av de medverkande barnen. Polisstationen, bovarna, fängelse, barnen diskuterar mellan varandra för att hitta olika lösningar. Hon poängterar vidare att när leken flyter bra kan man se att barnens kinder är rosa och rösterna är ljusa och blickarna är då oftast sänkta. Det är för att de som inte är med i leken, skall förstöra de inre bilderna i leken. De inre bilderna är minnen som barnet har varit med om. Leken är som magi, där barnen slutar att vakta sig själv och försöker manipulera de andra. Fantasin flödar och påhitten avlöser varandra. Birgitta Knutsdotter Olofsson(2009) menar att ”Goda lekkamrater är det bästa man kan önska sig”. (s 78) För att en lek skall bli djup krävs det trygghet i en ostörd miljö. En del barn vill skydda sin lek för omgivningen genom att krypa in i torkskåp, under ett bord eller inne på toaletten. Den som leker är i inne i sin egen roll samtidigt som barnet är en del av kompisarnas lek och tvärsom.

Det gör att leken ger barnen andra tankar och ord som de aldrig skulle få utanför lekens ramar. Hon berättar vidare att barnen blir frimodiga av leken och vågar göra andra saker som de aldrig brukar göra eller vågat göra tidigare. När barnen leker är de aktiva och väntar inte på att bli sysselsatta. De utvecklar självständighet och kommer ofta med egna förslag.

Lekande barn är koncentrerade till 100 %. Birgitta Knutsdotter Olofsson (2009) skriver att "När barn leker med varandra lär de sig att leva med andra människor, skratta med andra, bli arga utan att slåss, gråter utan att anklaga, kompromissa, känna sympati och empati". (s 85) Hon framhåller att barnens lekar kan utspela sig i olika tidsperspektiv såsom framtiden, i fantasivärlden, dåtider. Lekarna varierar mellan prinsessor, riddare, familj, rymdskepp. När barnen leker tänker de sig in i situationer samtidigt som olika miljöer och tider blandas in.

I det sociala samspelets har rolleken stor betydelse för barnens lärande och för att de skall lära känna varandra genom fantasin och nya kamratrelationer kan uppstå. För att leken skall fungera och flyta fodras det att barnen kompromissar mellan varandra om ledarskapet och att barnen turas om att leda leken. Knutsdotter Olofsson (2009) påpekar att "För att leken skall gå vidare tvingas barnet finna lösningar på lekplanet, på samarbetsplanet och på det tekniska planet". (s 85) Hon berättar vidare om den djupa, intensiva leken, att den sätter fart först när alla medverkade är överens. Det som också är grunden till att leken skall flyta på är turtagande och samspel. Men ibland strider barnen om vem som skall vara huvudpersonen, vilka kompisar som skall vara med och vem som skall bestämma innehållet i leken. När barn försöker överta makten genom bråk anser hon att barnets mål är att störa leken. Hon anser också att i lekar med en större grupp barn uppstår det ofta problem som måste lösas och konflikter som behöver redas ut för att leken skall kunna gå vidare. Enligt Birgitta Knutsdotter Olofsson(1999) varierar lekarna beroende på vilken ålder barnen befinner sig i. Hon menar att 2-3 åringar leker med de föremål som finns tillgängliga och utforskar deras egenskaper och vad man kan använda föremålet till. Barn i den åldern gillar att leka med bilar om det finns bilar och lagar mat om det finns en spis. När små barn leker med saker härmar de varandra eller gör tvärsom vad kompiserna gör. Barnen turas om och skrattar. Det är en lek som sprider sig snabbt bland de övriga barnen. När barnet blir större runt 5-6 utvecklas leken och då leker de rollekar i form av en mediafigur, och för att få inspiration till en speciell figur, finns det oftast ett föremål som tillhör den figuren för att leken skall komma igång. De lekar som barn leker mest som de aldrig tyckts tröttna på är familjelekar. Anledningen till att denna traditionella lek fortfarande är populär beror på att nya erfarenheter från barnens vardag plockas in i leken och det tillkommer hela tiden nya detaljer som måste prövas i leken.

Birgitta Knutsdotter Olofsson (2009) menar att avbruten lek oftast beror av tre anledningar.

- Avbrott för vardagsrutiner på förskolan - så som måltider, planerade pedagogiska aktiviteter. Det gör att barnen blir stressade och de hinner inte leka färdigt.
- Att leken blir störd av andra barn som kommer in, för att bråka eller är nyfikna och vill se vad de leker.
- Att pedagogerna lägger sig i leken. Genom nyfikenhet fråga vad de leker.

För att leken skall flyta på och inte bli avbruten gäller det att pedagogerna är medvetna om den fria lekens betydelse för barns utveckling och lärande och funderar om det kanske finns möjlighet att vara flexibel med måltiderna och de andra fasta rutinerna på förskolan om man ser att det är en lek som är djup och engagerar flera barn. Det kanske även går att spara leken för att kunna fortsätta efter maten. Pedagogerna kan även befinna sig i närheten av leken utan att lägga sig i för att barnen skall känna trygghet i leken och inte behöva vara på vakt mot andra barn som kommer in objudna i leken eller för att bråka. Det är också bra att lära barnen att de inte får störa varandras lek. Pedagogerna har en viktig uppgift i den fria leken och det är att lotsa in de barn som inte har lärt sig leksignalerna och hjälpa barnen i vidare i leken för att

komma in i lekramarnas regler och dess språk. När barnen har svårt att få igång leken och där man ser att lekarna inte fungerar utan att de alltid leder till konflikter och bråk, har pedagogen en viktig roll att hjälpa till att starta igång leken genom att erbjuda material som ger barnen inspiration till olika lekar eller avleda ett bråk genom att utveckla leken vidare eller att sticka in små ledande ord som till exempel: "Vem är det som är bakom dörren?" (Knutsson 2009, s 88).

Åsa Harvard (2009) skriver att rolleken utvecklas genom att barnet prövar olika roller. De första rollerna som barnet brukar pröva är de olika familjerollerna, där ingår även husdjuren. Nästa steg i rolleken är olika yrkesroller som är mer avancerat och ger mer utmaningar. Dessa rollekar är aktuella när barnet har mer erfarenhet av rolleken eller blir äldre. Då prövar barnet även fantasifigurer som i medievärlden som till exempel "Batman". Hon beskriver också om hur barnet härmar eller tar efter varandra i leken och hon menar att det är en process som startar i hemma miljön innan barnet börjar på förskolan. Då barnet börjar med att härma föräldrarnas sysslor och låtsas leka med dem. Den leken utvecklas senare tillsammans med andra barn. Detsamma är det med att ta efter vad andra barn gör både kroppsligt och i språket. Åsa Harvard (2009) menar att "Barns utveckling är en process i flera led där deltagande i aktiviteter och kognitiva resurser ömsesidigt vidare på och utvecklar varandra". (s 131) Hon menar vidare att när små barn leker med saker härmar de varandra eller gör tvärs om vad kompiserna gör, barnen turas om och skrattar. Det är en lek som sprider sig snabbt bland de övriga barnen.

Annica Löfdahl (2007) beskriver hur barn använder makten i leken och de olika sociala positionerna som barnen utövar i leken. Hon menar att barnen i förskolan ingår i en så kallad "kamratkultur" där det på varje enskild förskola finns speciella normer, attityder och värden som kommer fram i lekar och andra aktiviteter inom en grupp barn på samma förskola, men som varierar över tid och mellan kulturer. I kamratkulturen finns det kunskaper om den egna statusen och kamraternas sociala status position, vem som bestämmer leken och hur man skall bete sig mot varandra. Hon framhåller att de äldre barnen använder sin ålder som en gemensam makt och utesluter de yngre barnen. Hon menar att samhällets åldersindelningar i olika grupper är kopplat till barnens maktposition i förskolan. Hela samhället är uppdelat av regler vad som är tillåtet vid en viss ålder som till exempel man skall vara 5-6 år för att börja skolan, vid 15 år får man köra moped och vid 18 år ta körkort och så vidare. Men även förskolans gruppindelningar vid olika pedagogiska aktiviteter är oftast åldersindelade. På förskolan kan det förekomma vissa regler för användning av visst material eller andra sysslor som man får göra och använda efter en viss ålder. I barnens perspektiv använder man denna kunskapssyn i kamratkulturen där de äldre barnen får högre status och det gör att de får bestämma över de yngre barnen på förskolan. Men det är inte bara åldern som är avgörande vem som har makten på förskolan. När barnen fyller år lyfts de fram i de andra barnens ögon och ger företräde att bestämma innehållet i lekarna under den dagen.

Det som också är avgörande om statuspositionen höjs är om ett yngre barn har ett syskon som är bland de äldsta barnen på förskolan. Ett annat undantag är om det yngre barnet har äldre kompis men även barnets längd kan vara avgörande om den får vara med och leka med de äldre barnen. De yngre barnen som får vara med de äldsta barnen kan få vara ledare i leken, i fall att barnet har kompetensen att vara påhittig och håller i gång lekarna utan att det blir bråk. De yngre barnen som inte faller in i dessa avgöranden får oftast inte vara med och leka med de äldsta barnen. De äldre barnen använder sin sociala status genom att ha makten och bestämmer över de yngre barnen genom miner, förnedrande uttryck och förlöjligar de yngre barnen. Hon påpekar att leken inte alltid är på skoj, för leken innehåller ibland uteslutning och

relationsskapande kulturer, där makt, positionering och ledsamheter kommer fram i leken. I hennes studier som hon filmade kunde hon se vid flera tillfällen att barnen var mycket elaka mot varandra, när de var ensamma i ett rum, då pedagogerna till exempel höll på med avdukningen efter måltiderna. Hon menar att i leken använder barnen också makten genom prövningar i de olika rollerna. När barnen går in i en vuxenroll överdriver och driver de ofta med rollen och bestämmer över andra barn. Genom att barnen deltar i gruppen och i kamratkulturen ser hon det som en bidragande orsak till deras gemensamma utveckling och sociala kunskaper om relationer och villkor för att vara tillsammans. Annica Löfdahl (2004) menar att "Leken är spontan och innehållet formas och får sin relevans i stunden. Leken är flertydig och får delvis olika innebörd och tolkningar av barnen men inom en gemensam lekvärld". (s 71). Hon framhåller vidare att när barnen leker tillsammans i gruppen förhandlar de om innehållet, roller och platser. Ofta betraktar de vuxna detta som positiva och utvecklande aktiviteter. I leken används materialet på förskolan flitigt för att illustrera olika lekar. Men det är sällan färdigställd rekvisita som används till sitt ändamål utan barnen gör ofta om rekvisitan till något annat som passar in i deras lekvärld. Som till exempel kan en byggkudde vara en julgran, ett databord vara en gräsklippare, en tråkloss vara en tågagn eller grönsak, potatisskalare och glass. Rekvisitan i leken är betydelsefull beroende på vad det är som till exempel den storleken på svärd eller knivar, den vackraste klänningen, mantlar och kungakrona. Det ger status i rollen om barnet har äganderätt till en viss rekvisita. Olika statusroller görs gemensamt bland barnen i gruppen och de använder även mindre attraktiv rekvisita för att ge någon lägre position i leken.

Kari Pape (2001) menar att många barn leker sociala lekar, medan andra barn föredrar att leka ensamma där de cyklar, gungar, bygger etc. Hon ser det som en nackdel att barnen leker ensamma för genom hennes studier visar det sig att dessa barn inte pratar alls med de andra och det kan vara samma barn som varje dag gör samma lekar och aldrig har social kommunikation med de andra barnen på förskolan. Vilket leder till att barnen kommer att få problem när de blir äldre att kunna leka med andra barn. Därför menar hon att pedagogerna måste vara uppmärksamma om det är samma barn som alltid väljer ensamlekarna varje dag och då försöka hjälpa dessa barn att komma in i den sociala leken för att möta samspel, kunna kommunicera med jämnåriga och att möta konflikter. Hon beskriver vidare barnens statusroller i leken och betonar att hur mycket energi vi än kommer att lägga ner för att undkomma statuspositioner i barnens roller i leken kommer vi aldrig att lyckas helt att övervinna den. För det är något som även finns i vuxenvärlden. Alla barn kan inte bli lika, alla kan inte vara ledare och en del barn trivs med att andra styr leken. Detta finns i barnens vardag lika mycket som det finns i den vuxnas vardag. Hon anser att vuxna skall ta barnens lek på allvar och när vi går in i leken skall det vara på barnens villkor, och man måste då även lämna vuxenrollen och gå in i lekens roller. Annars kan vi förstöra leken genom att ta över den. När en vuxen går in i leken och styr den inifrån är det inte längre en lek på barnens villkor. Detsamma gäller, när den vuxna av olika anledningar som till exempel att telefonen ringer eller något annat barn som behöver hjälp, måste lämna leken. Då lämnar den vuxna leken på sina villkor. Detta beror på att vuxna och barn har olika förutsättningar i leken.

Ole Fredrik Lillemyr (2002) beskriver lekens betydelse för barns utveckling. Han menar att barnen utforskar, prövar, använder fantasin och erfarenheter, och det gör att resultatet blir att de utvecklar och stärker sitt självförtroende. I leken har barnen inga krav att uppföra sig, vilket gör att de kan spela ut sina känslor och pröva att leva sig in i andras situationer. Det gör att barnen utvecklar empati. Han skildrar också vad små barn som 1-2 åringar leker och menar att det är svårt att veta vad de haft för upplevelser som de försöker bearbeta i leken eftersom deras språk ännu inte är tillräckligt utvecklat för att kunna kommunicera med andra barn. Små

barn är medvetna om vad de vill göra och väljer vem de vill leka med. Barnen vill vara där det händer något och väljer därför det som verkar intressant eller fångar deras uppmärksamhet.

Ole Fredrik Lillemyr (2002) delar in leken i olika karakteristiska drag där han menar att lek är:

- En aktivitet för barn.
- Är lustbetonat, ger glädje och nöje för de medverkande.
- En frivillig aktivitet som barnen själva väljer att vara med i.
- Att befinna sig utanför den verkliga världen.
- Att skapa viss ordning med ett system med regler.
- Placerad till viss plats och tid.
- Innehåller spänning.
- Ett utlopp för en inre drivande kraft.
- En förberedelse för vuxenlivet

Enligt Eva Johansson och Ingrid Pramling Samuelsson (2007) leker barnen runt 1-2 år endast bredvidlek, men runt 3 års ålder börjar rollekar bli aktuella. Pedagogerna behöver vara som ett stöd i de mindre barnens lek. Dels för att utveckla bredvidleken så barnen lär sig att komma in i rolleken. Men det får pedagogen göra med försiktighet och utan att ta över leken och dess innehåll. Pedagogen skall också försöka fösa in de barn som har svårt att komma in i leken och stödja de barn som är nybörjare i att leka för att det skall fungera. I deras intervjuer som de gjorde med en av pedagogerna i deras studier svarade pedagogen att "fri lek" är när barn leker själva det som de tänker på eller har upplevt. Det är en lek som inte är styrd av vuxna, men den "fria leken" kanske har hämtat intryck från det man har pratat om i den pedagogiska verksamheten, i detta fallet skolan, eller något som har hänt hemma. Barnen har en medveten tanke om vad de vill leka. När barn leker bearbetar de erfarenheter som de har varit med om. De delger varandras olika kunskaper i de temaval som leken handlar om. I deras studier av observationer framkom det att flickorna vara noga med att hålla leken innanför ramarna och de lever sig in i allvaret i leken medan pojkarna svävar ut och lägger in spänning, hot och är mer högljudda. Miljön och material ger ett stöd i leken för att den skall kunna utvecklas och bli ett lärande. Lärande och leken hör ihop och barn lär varandra i leken, menar Eva Johansson och Ingrid Pramling Samuelsson (2007). Om vi bygger upp olika lekmiljöer tillsammans med barnen, och ger dem förkunskaper om de olika miljöerna ger det inspiration för lekskapandet. De anser vidare att pedagoger inte skall göra intrång eller överta barns lek, för det är en kränkning mot barnen.

I Eva Johanssons och Ingrid Pramling Samuelssons (2007) studie framkom det att "barns lekfullhet ofta begränsas och ignoreras. Vi menar då lek förvisas endast till barns egen värld riskerar viktiga dimensioner i barns erfarenheter och lärande att gå förlorade"(s 223). De menar också att pedagogerna skall reflektera över hur och när det är lämpligt att gå in i barns lek och göra det med respekt och vara lyhörda. Ingrid Pramling Samuelsson och Maj Asplund Carlsson (2003) menar att leken kan jämföras med lärandet idag som aldrig tar slut utan är livslångt. Det finns inte bara *en* sorts lek som fyller *en* funktion. Utan barn prövar och gestaltar leken på olika sätt vilket gör att den blir varierande varje gång en ny lek startar upp. Barn förflyttar sig mellan lekvärlden och den verkliga världen. Innehållet i lekarna kan vara ett uttryck för barnets egen tolkning av sina erfarenheter. Rolleken kan jämföras med en föreställning där det finns regissörer, producenter och publik. I leken blandas barnens erfarenheter från sagans värld och verkligheten och det bidrar till nya dimensioner och tankar för barnens utveckling och lärande. Ingrid Pramling Samuelsson och Maj Asplund Carlsson (2003) framhäver att barnens lekmiljöer skall vara kreativa, skapande och fantasifulla för det

skall bli en utvecklad lek eftersom hela barnet är beroende av lekens föremål. Om det skall bli en lek tillsammans med flera barn fodras det att alla som är involverade i leken bidrar till att utveckla den. Lekaktens variationer bidrar barnen med på olika sätt utifrån sina erfarenheter. När leken förändras eller utvecklas beror det oftast på att barnen har bytt fokus genom nya dimensioner som de har erfart i leken. De menar också att lekens utveckling tillsammans med andra barn behöver någon form av delat tankeobjekt, som en föreställning om vad de skall leka. För att en lek skall starta och fortsätta krävs det att alla medverkande accepterar sin roll och går in i den tillsammans med de andra i gruppen.

Sammanfattning

Flera forskare tar upp att det är leksignalerna som gör att barnen vet att en lek startar och om det är fritt fram för ett barn att komma in mitt i leken. De tar också upp hur viktigt det är för alla barn att lära sig leksignalerna för att kunna leka med andra barn utan att det blir missförstånd som oftast leder till bråk och konflikter. Forskarna tog även upp makten som finns mellan barnen i leken och vilken betydelse det har för barnens utveckling och gruppen i förskolan. När det gäller rollfördelningen i leken med större och mindre barn var det inte alltid självklart att det var åldern som avgjorde vem som fick bestämma lekarna och innehållet utan även faktorer som födelsedagen, längden, om man hade ett äldre syskon på avdelningen eller att barnet hade äldre kompisar, var avgörande. Forskarna beskrev vidare vilken betydelse det sociala samspelet hade i rolleken för att leken skulle flyta på och utvecklas till en så kallad djuplek. Forskarna avslutade med att påpeka att pedagogerna skall ha mera respekt för barns fria lek genom inte göra intrång i mitt i leken.

Metod

Jag valde att göra mina empiriska studier i form av direktobservationer av barns fria spontana lek. Jag valde att vara observatör för att inte störa aktiviteten i leken. Under observationerna valde jag att anteckna istället för att filma. Peter Esaiasson m fl. (2007) redogör för att sammanhang där syftet skall vara att undersöka och få kunskap om sociala grupper i deras naturliga miljöer då är det bra att använda sig av direktobservationer. Och metoden passar även bra vid processer eller vid mönster som inte går att sätta ord på. Han poängterar att metoden passar även studier med barn eller andra människor som har svårt att uttrycka sig språkligt eller om undersökningen berör ett känsligt ämne för den berörda personen. Han menar också att det är bra att komplettera sina undersökningar med film, foto och intervjuer. Eftersom jag valde att studera barn och deras process i leken hade det inte fungerat med enbart intervjuer. Men om jag skulle vidareutveckla mina studier genom att göra om dem hade jag kompletterat med intervjuer och eventuellt använt en videokamera för att se mer detaljer som jag inte fick med denna gång.

Peter Esaiasson m fl (2007) menar att vid direktobservation får forskaren en verklighetsbild genom att själva befinna sig på platsen och iaktta händelsen med egna ögon och behöver inte bara förlita sig på andras berättelser. När man gör direktobservationer är det viktigt att bara notera det man ser och inte det man tror att man ser. Dessutom skall observationen vara objektiv genom att man inte lägger in sina egna värderingar vad man egentligen ser. Denna sort av empiriskt materialinsamling kan andra forskare göra om men resultatet kan aldrig bli exakt lika eftersom situationen är en händelse som sker "här och nu". Och ett annat avgörande är också beroende på olika erfarenheter som forskarna har.

Jag har valt en kvalitativ undersökning där min utgångspunkt har varit att förstå det som händer i leken och därefter göra mina egna tolkningar i form av en analys vad jag förstod att händelserna berodde på och därefter koppla mina egna tolkningar till litteraturen i form av tidigare forskning. Staffan Stukát (2005) framhäver att i kvalitativa undersökningar i form av observationer är huvuduppgiften att tolka och förstå de resultat som har framkommit i forskarens undersökningar. "Materialet bearbetas genom olika former av kvalitativa analyser där forskarens "förståelse"(forskarens egna tankar, känslor och erfarenheter) spelar stor roll och ses som en tillgång för tolkningen". (s 32)

Val av undersökningsgrupp

Mina studier valde jag att göra på två förskolor där jag och barnen kände varandra väl. Dels för att mina observationer skulle bli så naturliga som möjligt, dels för att inte störa processen i leken och dels för att jag valde att vara observatör. Allt för att barnen inte skulle se mig som en främling utan som en pedagog i arbetslaget. Eftersom jag alltid är nära barnen när de leker så upplevde barnen det inte som störande att jag var i närheten när de lekte. Jag gjorde mina observationer på två olika förskolor. Den ena förskolan har jag arbetat på och den andra har jag gjort min VFU på under utbildningen. Båda förskolorna är kommunala och har ingen speciell pedagogisk inriktning. Den ena förskolan är i en villa med 2 våningar och gården är liten och trång, I närmiljön runt omkring är ett bostadsområden med radhus. Gårdens terräng består av asfalt, gräs, sand, berg, buskage, slänter och kullar och det finns inga gungor. Förskolan består av 2 avdelningar, som är uppdelade med små barn mellan 1-3 och ett större barn mellan 4-6 år. Jag valde att observera båda avdelningarnas eftersom jag har arbetat på båda sidorna. Den andra förskolan där jag gjorde min VFU känner jag bara en av de fyra avdelningarna. Där är barnen mellan 1-5 år, och det är en ganska rörig grupp. Huset är byggt som en traditionell förskola med en lekhall som mittpunkt mellan de fyra avdelningarna. I

varje avdelning är det ett stort rum och två mindre rum. Gården består mest av asfalt och gungor.

Urval

Jag valde ut fem observationer av de åtta observationerna som jag gjorde. Mitt urval berodde främst på de mest relevanta svaren för mina frågeställningar utifrån vad jag hade sett i de olika leksituationerna. I mina val utgick jag inte ifrån att det skulle bli lika mycket material från båda förskolorna eller från inom- och utomhus miljöerna.

Avgränsningar:

Jag valde att inte ta med pedagogernas agerande när barnen leker eller vad de gör under tiden. Jag valde också bort att göra några intervjuer och att filma eller fotografera eftersom jag ansåg att tiden inte skulle räcka till.

Genomförandet

Jag började med att ta kontakt med förskolorna genom att ringa och informera pedagogerna om mina kommande studier några veckor innan. Jag medverkade också under ett föräldramöte där jag även informerade föräldrarna om mina kommande undersökningar och där jag också delade ut tillståndsblanketten från Göteborgs Universitet (se bilaga). Jag valde att börja göra mina studier på förskolan där jag gjorde min VFU. Där valde jag endast den avdelningen som jag gjorde min VFU på, för de andra avdelningarnas barn lärde jag aldrig känna lika mycket. Så där var jag i två dagar och de tre övriga dagarna var jag på min förra arbetsplats där jag studerade båda avdelningarna eftersom jag känner de barnen lika bra som på den avdelningen där jag arbetade tidigare. Den första dagen på varje ställe startade jag upp med att presentera mig på samlingsen och berättade att jag under de kommande två-tre dagarna skulle vara bredvid dem i deras lek för att studera vad de leker och sitta och skriva samtidigt. Genom presentationen ville jag visa för barnen att det var under denna period som jag skulle göra mina observationer. På förmiddagarna var det oftast styrd lek eller aktivitet som pedagogerna hade planerat. Så mina observationer blev mest på eftermiddagarna efter vilan då barnen var ute. Några gånger när jag gjorde mina observationer var vi inomhus. Det var innan utgång efter frukost, då fanns det också utrymme för fri lek. Jag var hela tiden där många barn befann sig i de olika rummen. Jag satt på golvet för att smälta in i barnens höjd och ibland kom mindre barn och ville sitta nära mig. Det kändes som barnen var medvetna om att jag satt där men det störde dem inte. Jag hade diskuterat med pedagogerna innan observationerna att jag inte skulle lösa konflikter eller annat utan då skulle de gå in och ta hand om problem, så att jag inte skulle bli störd i mina studier. Det fungerade bra, men några gånger kom barnen i leken och bad mig att hjälpa dem med att knyta eller ta loss saker, vilket jag gjorde. Under observationerna var jag fullt koncentrerad vad som pågick och lyssnade på barnens dialoger i leken och antecknade allt. Efter varje lek som jag studerade gick jag undan för att renskriva mina anteckningar noggrant för att få en helhetsbild av mina studier. Därefter satte jag mig vid datorn och gjorde mina analyser för att se närmare vad, hur och varför saker uppstod och vad det berodde på, som jag sedan sammanfattade för att komma fram till mina slutresultat.

Tillförlitlighet

Eftersom jag har gjort en kvalitativ undersökning resonerar jag kring sanna, objektiva och tillförlitliga resultat. Jag utgår från att vara objektiv men vilket samtidigt kan vara svårt eftersom jag känner barngrupperna tidigare. Men eftersom jag inte har känt barngrupperna i flera år utan bara en kort tid så kan jag vara objektiv till viss del. Staffan Stukát (2005) menar att i en kvalitativ undersökning skall man

istället övertyga ”genom att diskutera tillförlitlighetsfrågor och försöka mycket tydligt synliggöra och motivera sitt tänkande, alla val man gjort och de grunder som resultatet vilar på”. (s 129) Tillförlitligheten i min undersökning anser jag var mindre god för att jag valde att endast använda mig av direktobservationer. Detta val gjorde jag på grund av tidsbrist och för att jag skulle utföra undersökningen själv. Materialinsamlingen genomförde jag genom att bara anteckna och förlita mig på det materialet. Där jag såg med mina egna ögon vad som hände i leken. Efter att jag hade gjort mina analyser kändes det mindre bra att jag bara förlitade mig på vad jag hade sett i mina anteckningar. För då upptäckte jag att jag inte hade vart observant på barnens leksignaler mellan varandra i en del av mina observationer. Efter att jag hade läst igenom litteraturen vad de tidigare forskarna hade sett i barns lek hur den inleds med leksignaler som jag inte hade kunskaper om tidigare gjorde att jag inte hade observerat detta och fört några anteckningar kring hur leksignalerna kunde se ut. Om jag skulle göra om mina undersökningar i samma grupper skulle det inte kunna bli samma leksituationer men jag skulle då kunna komplettera mina observationer med filmning för att se om mina undersökningar skulle ge mera eller om det skulle vara störande för leken som jag antog att det skulle vara innan jag gjorde mina studier. Kanske jag skulle se annat som jag inte såg i observationerna. Jag var objektiv i mina direktobservationer där jag inte lade in mina värderingar av det jag såg. Men eftersom jag har arbetat med barn i många år och har mycket erfarenhet av barn så skulle det vara svårt för en forskare som inte har samma erfarenheter av barn att se och förstå de jag har sett och kunna få liknande resultat.

Mitt val av undersökningsgrupp berodde på att jag ville ha en känd miljö där jag kände barnen för att det skulle bli naturligt att jag satt och antecknade bredvid när barnen lekte så att jag inte skulle störa processen i leken. Det jag kunde ha gjort bättre i mina undersökningar var att kunna fånga flera inomhuslekar. Det kunde ha blivit fler lämpliga inomhusobservationer om jag hade gjort flera undersökningar. Jag kanske skulle valt att observera under flera dagar för att hitta flera lämpliga leksituationer. Jag anser också att leken ”vad ska vi leka?” inte var en så bra lekobservation eftersom den inte innehöll så mycket lek. Men jag valde ut den med anledningen av att den var intressant hur leken har svårt att komma igång och vad det kan bero på. Ibland kände jag att man skulle behövt vara två för att kunna diskutera det jag hade sett. Även om jag utgick att vara objektiv i mina undersökningar, fanns det ingen som kan intyga att det är sant. Jag tror att det kan vara störande för barnen om man är två vuxna som sitter i leken, men för den som gör undersökningen är det ett bra stöd för att få bekräftelse på vad man egentligen har sett och kunna diskutera det med en kollega som har sett samma observation men med sina ögon och erfarenheter. I mina analyser jag bearbetat noga genom att ta ut vad jag verkligen såg och resonera noga kring mina resultat i en analys.

Etiska principer

Staffan Stukát (2005) menar att i etiska principer skall forskaren ta hänsyn till upphovsrätten men också bidra till noggrannhet i vetenskaplig kunskap. Innan jag gick ut och gjorde mina empiriska studier hade jag kontaktat föräldrarna under tiden jag medverkade i förskolornas föräldramöte för att berätta om mitt kommande forskningsarbete. Föräldrarna fick då en tillståndsblankett som de skrev på och skickade till mig. Under mötet beskrev jag att i undersökningarna skulle jag endast iaktta och anteckna barnens fria lek i inomhusmiljön och utomhusmiljön på deras barns förskola. Barnen blev också tillfrågade och jag nämnde att de när som helst fick ändra sig. Jag lovade också att jag skulle anonymisera barnen som medverkade genom att inte nämna några namn och inte förskolans namn. Jag besökte de olika förskolorna under en vecka för att kunna fånga olika leksituationer i olika miljöer.

Resultat

I redovisningen av mina observationer beskriver jag först den enskilda observationen och därefter gör jag en första analys. I sammanfattningen tar jag upp innehåll och avgränsning av leken och synliga maktrelationer i leken.

Bygge av snölykta

Denna observation är utomhus, och båda avdelningarnas barn är ute. Det är årets första snö som har kommit.

Det är två pojkar runt 5 års ålder som håller på att bygga och konstruera en snölykta när jag börjar observera och det står en pedagog jämte och vägleder barnen hur de skall börja sitt projekt. Jag har valt att kalla dem Kalle och Sven. Jag är inte med i leken utan är observatör. Det kommer två flickor i samma ålder som vill hjälpa till. Dessa kallar jag heller inte vid namn utan Signe och Greta. Det blir lite bråk vem som skall sätta fast snöbollarna. De diskuterar och det slutar med att pojke Kalle som startade upp projektet satt kvar och byggde medan pojke Sven var som en länk mellan pojke Kalle och flicka Signe. Genom att han hämtade bollarna som flicka Signe tillverkade genom att ta snö från taket på lekstugan. Sven träder in i en pajas roll när han går baklänges och backar in och tar emot snöbollarna av Signe med händerna på ryggen och sen backar tillbaka till bygget. Sven gör nu en rörelse som är robotliknande. Jag står nu placerad vid Signe som tillverkar snöbollarna och hon frågar om jag kan dra ner snö längre bort på taket som hon inte kommer åt. Under tiden som jag står där och drar ner snö till Signe och Sven som backar förbi oss och tar ett annat varv innan han till slut kommer till flicka Signe för att hämta två bollar istället för en som tidigare. Han ler och spelar extra pajas när han ser att jag är intresserad av vad de gör. Jag studerar Kalle som bygger samtidigt när jag står nedanför kullen där flickan Signe står. Kalle sitter bara där och väntar på att det skall komma nya snöbollar som han sedan noggrant sätter fast. Då ropar han till slut .

– Nu är den färdig!

Den första som kommer springande är Greta som valde att gå ur leken. Sen kommer de andra också. Barnen frågar en pedagog om de kunde få ett ljus och sätta i snölyktan. Därefter var det dags att gå in.

Analys

Vad kan vi se här med en närmare inblick över vad som sker i denna leksituation. Leken inleds med att en pedagog handleder Kalle och Sven att bygga och konstruera en snölykta. Pojkarnas aktivitet väcker uppmärksamhet och intresse för Signe och Greta som vill hjälpa till att bygga. Flickorna frågar inte om de får vara med utan det är bara blickar som möts. Men det blir komplikationer när alla fyra barnen skall tillverka snöbollar och sätta dit och trångt blir det. Jag antar här också att Kalle kände att det var han och hans kompis som startade upp projektet. Men att det var okey att flickorna var med. Jag tolkar det som han valde att inta ledarpositionen. Det uppstod en konflikt över vem som skulle sätta fast snöbollarna för att alla ville ha den rollen. Genom att diskutera hur de skulle lägga upp fördelningen gav Greta upp. Jag antar att hon var van att ha den positionen och accepterade ingen annan roll och därför valde hon att lämna leken. Men hon ville gärna vara med igen när snölyktan var färdig. Signe

och Sven accepterade att ha en biroll och att Kalle fick ha ledarrollen. Genom att barnen som intog birollerna utvecklade sina roller gjorde att konstrueringsbygget blev en lek som bara utvecklades genom att Signe tillverkade snöbollar som Sven sprang upp med till kullen där Kalle satt, och lämnade över snöbollen. Först kopplade jag att rollen, som Sven hade, var som en springpojke eller länk mellan barnet som gjorde snöbollarna och barnet som satte fast snöbollarna. Sven fann sig i rollen genom att han låtsades vara en sorts maskin eller fordon som backade, körde, svängde och till slut blev det en robots rörelse. Leken avslutas av att snölyktan är färdig och av att det var dags att gå in.

Sammanfattning

Resultatet av min analys visar att leken ”bygge av snölykta” inleds med att en pedagog startar upp leken. Jag har även sett leksignalerna som gjorde att flera barn fick vara med att bygga. De blev en mindre konflikt för att barnen inte kom överens om rollfördelningen. I byggningen uppstod det en mindre lek där de olika rollerna hade olika status positioner. Det blir ett fungerande samspel i den mindre leken som är kopplat till den stora leken. Leken avslutas genom att snölyktan är färdigbyggd.

Vad skall vi leka?

I denna lekobservation var det tre flickor som inte kunde komma överens vad de skulle leka tillsammans. Jag har valt att kalla dem Anna, Stina och Lena.

Innan barnen skulle gå ut hade Stina frågat Anna om de skulle leka ute. Sen hade Lena frågat Anna om de kunde leka. Anna hade svarat ja till båda sina kompisar. Så när de kom ut stod de där alla tre och försökte hitta på något att göra.

- *Jag vet vad vi gör. Vi kan leka hund och katt, sa Anna*
- *Ja då vill jag vara den som sköter om djuren, sa Stina*
- *Jag vill bara leka den leken om jag får vara den som sköter om djuren, sa Lena*
- *Då svarar Anna, jag vill inte leka den leken längre.*

Flickorna fortsätter sin diskussion vilken lek skall de göra och varje gång som någon kommer på en lek är det två av dem som vill och en som inte vill. Anna är den som kommer på alla lekförslag. De beslutar sig för att leka en hästlek. Men då är de inte överens om rollfördelningen igen. Till slut kommer de fram till att göra ”sten, sax och påse” för den som vinner skall bli ledarhästen. ”Sten, sax, påse” blir som en lek för dem som håller på länge tills Lena tröttnar och går därifrån. Samtidigt kommer det fram några yngre barn som ser intresserade ut vad flickorna håller på med.

Ett av barnen är Sune som är 3 år som är väldigt fokuserad på leken och jag ser hur han formar handen och härmar de olika rörelserna. Nu har Lena gått iväg och börjat leka med några andra barn. Anna och Stina leker de lekar som de var överens om. Då uppstår en mindre konflikt mellan flickorna. För de är inte överens om något i leken. De lämnar varandra med sura miner. Efter en stund ser jag att de har bytt konstellation och Anna och Lena har börjat leka medan Stina har gått in i en annan lek. Flickorna fortsätter leken tills det är dags att gå in.

Analys

Det jag kan se och tolka av leken är att Anna har en högre status än sina kompisar. Jag får en känsla av att både Stina och Lena vill leka ensamma med Anna och att Stina och Lena ser

varandra som konkurrenter och att de tävlar om vem som skall vinna Anna. Men samtidigt känns det som att Anna utnyttjar sin situation genom att få sin vilja igenom. Anna vill leda och bestämma vad som skall lekas och hon vill ha huvudrollen och förväntar sig samtidigt inte att hon skall få problem att få kompisarna att bara välja hennes önskan. Jag uppfattar det som att alla tre flickorna är vana att bestämma och få sin vilja igenom. Men det är bara Anna som har förslag på vad de skall leka. Eftersom de inte kan komma överens, uppstår det en konflikt som barnen försöker lösa genom att göra ”sten, sax, påse” som lottdragning för att avgöra vem som skall ha ledarhjästen, vilket också betyder att ha ledarrollen. Den så kallade lottdragningen blir ett sätt att komma bort från konflikten och tänka på något annat och det känns som flickornas stridiga känslor av rollfördelningarna i hästleken har försvunnit. Kanske ”sten, sax, påse” får flickorna att glömma vad de höll på med innan. Samtidigt står de yngre barnen som publik och observerar vad flickorna gör. Sune vill också lära sig ”sten, sax, påse” och han studerar vad flickorna gör och i smyg härmar han rörelserna.

Den så kallade lottningen av ledarrollen blev en omedveten lek som flickorna utförde tillsammans och var vänner för en stund. Leken avslutades till sist genom att Lena tröttnade eller gav upp. Nu vann Stina kampen och fick leka ensam med sin kompis. Flickorna lekte och var överens en stund tills det uppstod en konflikt i leken och resultatet blev att de blev sura på varandra. Det var anledningen till att denna lek tog slut. Men då fick Lena syn på att Anna var ensam och ser sin chans att leka med henne nu när Stina har lämnat henne och gått till en annan lek. Nu leker Anna och Stina de lekar som de är överens om. Men leken avslutas för den blir avbruten av att det är dags att gå in.

Sammanfattning

Innan leken skall börja har de tre flickorna bestämt att leka tillsammans, men de har inte bestämt leken. Leken inleds med konflikter där Anna, Stina och Lena strider om ledarrollen och förslagen på lekarnas innehåll är strider vem som skall ha huvudrollen. Lottdragningen ”sten, sax, påse” för att flickorna inte kan kompromissa, blir som en mindre lek i den stora leken. De mindre barnen studerar och härmar och får ny kunskap. Flickorna delar sig och leker var sin gång med Anna som är påhittig och styr upp lekarna. Det uppstår en konflikt för både Anna och Lena vill styra leken. Leken avslutas när det är dags att gå in.

Utflykten

Denna observation var också utomhus. Det var en solig höstdag, det är eftermiddag och endast de mindre barnen är ute på gården. I min lekobservation är det två pojkar med som är 3 och 4 år. Jag har valt att benämna dem Isak (3 år) och Anders (4 år).

När jag kommer in som observatör ser jag att båda pojkarna är runt båten. De leker inte med varandra. Men så kliver Isak i båten och det gör även Anders. Då säger Isak plösligt.

– Vi skall på utflykt! Och så springer han i väg.

Anders nickar och följer efter. När de kommer till förrådet hämtar Isak en filt och en docka och dockkläder. Pojkarna springer upp till båten igen med sakerna. Anders har inte hämtat några saker utan springer bara efter sin kompis. Uppe i båten virar Isak in dockan i filten och placerar den på båtens golv. Isak ställer sig vid ratten och låtsas köra i väg med båten och Anders står bredvid sin kompis på båten och ser glad ut. Då säger Isak.

– Nu är vi framme!

Isak lyfter upp dockan med filten och tar med sig dockans kläder. Sen kliver Isak ur båten och går in i en mindre lekstuga med en öppen ingång. Anders säger ingenting utan följer bara efter. Då tittar Isak på Anders och upprepar.

– Nu är vi framme!

Anders nickar igen som svar.

Isak tar tag i dockan och kläderna och säger.

– Pappa skall hjälpa dig med kläderna. Också tar han på kläderna.

Anders står bara och studerar vad Isak gör. När dockan har fått byxorna på sig tar Isak ett stadigt tag i håret på dockan och säger.

– Nu måste vi gå och handla mat. Kom, säger Isak och tittar på sin kompis

Pojkarna går till förrådet igen och dockan följer med sin pappa som bär sitt barn i håret. När de är inne i förrådet skiner Anders ansikte upp och han tar upp en bred pensel och en hink. Isak får syn på vad Anders har hittat och väljer nu också en bred pensel och en hink, samtidigt som han släpper taget om dockan. Båda pojkarna går fram till en pedagog och frågar.

– Vi vill ha vatten för vi skall måla, säger Anders.

De får vatten av en pedagog. Nu går Anders i väg med sin halyfulla hink med pensel i och efter går Isak. De stannar vid en av sandlådorna och börjar måla. Anders tar upp sand med handen och lägger det i vattnet i hinken. Isak studerar vad hans kompis gör, så börjar även han att lägga i sand i sin vattenfyllda hink. De säger ingenting utan målar en stund på sandlådans kanter. Men plötsligt säger Isak.

– Vi målar båten!

Och nu springer båda pojkarna upp på kullen till båten. I deras händer har de hinken med sand och vattenblandningen och penslarna. Isak är först och Anders hänger på efter. Då säger Anders.

– Vi är ”jobbargubbar”!

– Ja, de är vi! säger Isak.

Dockan ligger kvar där de lämnade den för att hämta mat och nu håller de på att måla båten. De målar en stund och strax efter är det inplockning för det är dags att gå in.

Analys

Det som händer i denna lek är som jag uppfattar det att först är det Isak som leder leken och Anders som har birollen som han ser ut att trivas med. Men sen vänder det då de hittar penslarna och hinkarna. Då är det Anders som tar kommandot och styr leken. Men samtidigt utvecklar Isak målarleken när de är i sandlådan, genom att föreslå att de skall måla båten också. Denna lek inleds med att pojkarna befinner sig på samma ställe som vid båten. De leker inte med varandra innan utan de råkar bara befinna sig på samma ställe.

Pojkarna går på samma avdelning. Men det är första gången som jag ser att de leker med varandra. Jag får en uppfattning att Isak bearbetar en upplevelse som han har varit med om tillsammans med sin familj. Han har valt att ha en papparoll, vilket har hög status i hans utflyktslek. Det är pappa som kör båten och sköter om barnen och handlar mat. De pratar aldrig om vilken roll som Anders har utan han åker bara med båten och studerar vad hans kompis gör. Det känns som Anders inte har varit med om någon liknande upplevelse för han är så passiv men väljer ändå att delta i leken som medpassagerare. När Anders får syn på hinken och penseln blir han glad. Det var en aktivitet som Anders hade gjort tidigare som han var intresserad av. Först målade de sandlådans kanter. Men när de var i båten gick de in i en yrkesroll. Genom att leka att de var ”jobbgubbar” De var ”jobbgubbar” som målade båtar. Efter att de skulle åka och handla mat blev leken avbruten av att Anders startade en ny lek. Nu glömdes dockan och maten av. Utflykten var förbi och nu fortsatte den nya leken som startade som en målarlek som utvecklades till ”jobbgubbar” som målade båten. Leken får inget riktigt slut utan blir avbruten av att pedagogerna säger att de skall in och äta lunch.

Sammanfattning

Leken inleds genom att Isak och Anders är på samma ställe, träbåten. Blickar som jag inte kan uppfatta möts och plötsligt står båda pojkarna i båten och leken startar. Det är yngre pojken Isak som leder leken och har papparollen som gör allt, medan Anders studerar och härmar och följer efter Isak i leken. Isak planerar leken genom att hämta en docka, filt och kläder. Lektemat växlar när Anders hittar en pensel och nu styr Anders leken som blir en målarlek som Isak utvecklar till ”jobbgubbar” som målar båten. Leken avslutas när en pedagog säger att de skall gå in för det är lunch.

Bakning av kalastårta och grillning

Denna lekobservation gjorde jag på samma förskola men vid en annan del av gården. Denna del av gården är utanför de mindre barnens ingång. Där är det som ett rum ute med en mindre lekstuga i en stor sandlåda med asfalt runtomkring. Utanför staketet som hägnar in uterummet finns det mer asfalt och bänkar och bord. Jag valde här också en lek som pågick på småbarnsavdelningen. Det hade regnat på natten så det fanns många vattenpölar på gården. Vid detta tillfälle var det sju barn med i leken. Två flickor på 4 år som är enäggstvillingar. Jag kallar dem Pia och Petra, I leken är det också 3 åringen från föregående observation (Isak), och en annan pojke som är 4 år (Felix). De andra 3 barnen är 2½ år varav 2 är flickor (Ragnhild och Eva) och en pojke (Niklas).

Leken startar i sandlådan där alla är samlade och lagar mat och använder olika former och kastruller. De fyller dem med sand och vatten och rör om. Pia säger.

- Vi måste ha socker också.
 - Vi måste ha socker, härmar Petra
- Ni måste hämta socker, säger Pia till de andra barnen som är med i leken.
 - Ok! suckar Isak och tittar på Felix.

Båda pojkarna går och hämtar ljus sand lite längre bort i sandlådan. De mindre barnen följer efter Isak och Felix för att hämta ljus sand. Efter några minuter är de tillbaka med ljus sand i sina spadar.

- Här kommer sockret, säger de.
- Bra, nu måste vi ha jordgubbar också. Vi skall göra en kalas tårta, säger Pia.

– Vi skall göra en kalas tårta, säger Petra.

Isak hittar en stor spann som är fylld med sand. Isak och Felix hjälps åt att bära spannen som är tung. De bär den tillsammans en bit bort från sandlådan och ställer den på ett bord. Isak säger till Felix.

– Ska vi leka att vi grillar?

– Ja, ropar Felix glatt.

Pojkarna hämtar gräs och lägger i spannen. Sen tar de pinnar och drar av blad från häcken och sätter fast bladen på pinnarna och håller dem över spannen.

Systrarna Pia och Petra fortsätter sin lek att baka kalastårta och de mindre barnen är med. Nu har de satt stolar på en lång rad och alla sitter på stolarna för nu har kalaset börjat. Då säger Pia.

– Det är jag som fyller år. Så ni måste ge mig presenter annars får ni inte vara med på kalaset.

– Men jag fyller också år, säger Petra.

– Nä, de är mitt kalas säger Pia

Det uppstår en konflikt som jag är tvungen att gå in och reda upp. Och det gör att den leken avslutas och flickorna går i väg. De mindre barnen har fått syn på vad Isak och Felix gör och väljer att gå dit.

Jag fortsätter att observera grillningen. Isak talar om för Felix vad han skall göra och Felix protesterar inte utan gör som han blir tillsagd. När de är mitt uppe i leken kommer det en pedagog förbi som bara ser att barnen leker med sand utanför sandlådan. Hon blir väldigt arg och tillrättarvisar barnen att lägga tillbaka sanden där den skall vara. Där slutade den leken tvärt.

Analys

Det som händer i denna lek är att alla sju barnen är samlade i sandlådan där sandleksakerna är utspridda. Alla är bredvid varandra och lagar mat. Då bestämmer sig Pia för att göra en tårta. Det känns inte som leken är planerad så att alla skall vara med i hennes lek. Men det enda som är självklart för Pia är att hennes tvillingsyster Petra alltid är vid hennes sida. Ingen av de övriga barnen frågar om de får vara med när Pia säger till sin syster att ”vi måste ha socker”. Petra härmar sin syster med samma ordfras och i samma melodi ”vi måste ha socker”. Då intar Pia ledarrollen i leken som hon startar upp och det gör att hon får en högre position än de andra. En maktposition, där hon underordnar sina kompisar genom att styra och ställa att de skall hämta saker åt henne som hon vill ha. Hon kräver däremot inte att hennes syster skall hämta något utan det känns som hon behöver hennes stöd vid hennes sida för att kunna behålla sin position mot de jämnåriga pojkarna. Pojkarna går med på att hämta socker. Men när Pia fortsätter att bestämma att de skall hämta jordgubbar tröttnar pojkarna och låtsas inte höra vad Pia säger. Utan de hittar något intressantare i sandlådan och startar en egen lek. De mindre barnen som bara hänger efter känns som de tycker att det är spännande att vara med att leka och de verkar inte bry sig över att de har en lägre position. Det känns som de bara är där jämte och har ingen roll. Flickorna fortsätter sin lek att baka kalastårta som leken utvecklades till. Då radar de också upp en massa stolar som alla skulle sitta på.

Då kom Pia på att har man kalas då skall man få presenter och då bestämde hon att det var hennes kalas och alla skulle ge henne presenter annars fick de inte komma på hennes kalas och detta gällde även hennes syster Petra. Men då uppstod det en konflikt mellan systrarna för att båda ville fylla år. Pia ville inte ge med sig för det var hon som skulle fylla år. Leken slutade här för de kunde inte reda ut bråket utan valde att gå därifrån. Isak och Felix startade upp sin egen lek när Isak hittar en stor spann fylld med sand som är jättetung att bära så då hjälper Felix till att bära den till bordet. Det är Isak som föreslår att de skall leka att de grillar genom att fråga sin kompis. Felix gillar förslaget och leken sätter igång med att Isak säger till Felix vad han skall hämta. Nu är det Isak som har valt ledarrollen och talar om för sin kompis vad han skall göra. Felix verkar inte bry sig över sin situation. När de mindre barnen får syn på att pojkarna gör en annan lek blir de nyfikna och väljer att gå dit istället. Leken avslutas genom att de får en tillsägelse att man inte får ha sanden utanför sandlådan. Pedagogen ser inte vad det är som pågår utan bara att barnen har brutit mot en regel att sanden inte skall vara utanför sandlådan. Tillsägelsen gjorde att barnen glömde av eller tröttnade på leken.

Sammanfattning

Leken inleds med att alla barn blir inspirerade att göra sandkakor eftersom alla sandleksakerna är utspridda i sandlådan. Det startar som en bredvid lek, där alla barn gör samma saker. Pia startar upp en rollek där hon talar om att hon skall göra en tårta. Hon styr och ställer och har en maktposition över de andra barnen. Tills Isak tröttnar och startar upp en ny lek ”grillningen”. Både Pia och Isak leder lekarna. Petra är ett stöd för att Pias statusposition skall bli högre och Felix har en biroll vilket han ser ut att trivas med. 1 och 2 åringarna väljer att först vara med i flickornas lek och sen gå över till pojkarnas lek. Leken avslutas genom att pedagogen ger barnen en tillsägelse för att barnen använder sanden utanför sandlådan, vilket inte är tillåtet.

Superhjälte eller pappa

Denna lekobservation gjorde jag i på min VFU plats och det var inomhus. Rummen är inredda på det traditionella viset med en dockvrå, målarrum osv. Det är mycket spring och rörelse i lekarna och det är svårt att fånga någon lek att observera. I dockvrån är dörren ofta stängd och barnen kommer ut och är ledsna hela tiden. Så jag bestämmer mig för att sätta mig där inne för att se vad de leker. Jag börjar med att studera hur rummet ser ut och ser då att det är mycket möbler där inne och inte så stor lek yta. Det är dessutom väldigt många barn som dessutom leker olika lekar. Det är fyra flickor Barbro, Bea, Svea och Linnea som är runt 3-4 år. Flickorna leker i ena hörnet där det finns en matplats och spis. Svea och Linnea sitter vid bordet, Bea lagar mat och Barbro serverar. I ett annat hörn är det en docksäng i trä som är ganska stor. Där ligger en Stefan som är 2 år och det står en flicka bredvid som heter Sara och är 4 år som nattar Stefan. På andra sidan av rummet finns det ett klädställ med utklädningskläder. Där står Susanne som är 5 år och håller på att ta på sig en jacka, högklackade skor och hänger en väska över axeln. Bredvid sig har Susanne en dockvagn med en docka som är nedbäddad. Plötsligt kommer Orvar och Sture inspringande i rummet. Barbro som serverar mat blir irriterad för deras tallrikar åker i golvet. Pojkarna påpekar att de vill med leka i rummet. Orvar springer ut igen, medan Sture har hittat riddarutrustningen och vill ha hjälp att sätta på sig den. Jag hjälper honom. Flickorna som var vid matplatsen har nu slutat sin lek och gått ut ur rummet. Det har även barnen vid docksängen.

Kvar i rummet är nu endast Susanne med dockvagnen som har klätt ut sig och Sture med riddarutrustningen. Susanne vänder sig till Sture och säger.

– Kom pappa vi skall på utflykt!

Hon går fram till Sture och tar tag i hans arm. Sture ser både förvånad och avvaktande ut. Han sliter sig loss från Susannes arm och säger.

– Jag är en superhjälte!

Susanne lyssnar inte på vad Sture säger utan fortsätter sin lek att han är pappan. Hon packar sin vagn med plastmaten och tallrikarna. Sture håller på med sin superhjälte lek och springer runt med sitt svärd och slår på sakerna och bryr sig inte om henne. Susanne vänder sig igen till Sture och säger.

– Kom pappa, vi måste skynda oss!

Sture ser både förvånad och frågande ut. Susanne tar vagnen och börjar gå mot dörren. Sture går sakta efter. De går tillsammans till hallen. Där lägger Susanne ut en filt på golvet och dukar fram maten och tallrikarna. Hon tar också fram sin docka och lägger på filten, samtidigt som hon säger till Sture.

– Kom och sätt dig vi skall äta.

– Okey, säger Sture.

Barnen blir avbrutna i sin lek av att pedagogerna säger att nu skall de städa för de skall gå ut.

Analys

Det vi kan se i denna lek är att rummet är fyllt med saker som inspirerar till olika lekar. Det fungerar till en viss del att olika lekar är i samma rum. När jag sitter i rummet blir det inget bråk annars antar jag att lekarna bredde ut sig och kom in i varandra zoner så det uppstod konflikter och det gjorde att något barn blev arg eller ledsen. Jag valde att rikta mig in på flickan som lekte ensam med att klä ut sig och som hade en dockvagn med en docka nedbäddad. Varför jag gjorde mitt val var på grund av att de andra lekarna hade varit i gång innan jag gick in i rummet. Men Susanne som klädde ut sig, kom in samtidigt med mig. Flickans val av kläder, skor och väska gör att hon träder in i en mamma roll och när hon blir ensam med Sture som hon inte har lagt märke till innan, han blir utvald pappa i hennes lek. Susanne har bestämt att Sture skall vara pappa utan att fråga om han vill. Eftersom Sture inte bryr sig om att svara henne tar hon tag i honom för att vissa att här finns inga valmöjligheter. Sture skall vara pappa i hennes lek, har hon bestämt. Stures min får mig att känna att han blir väldigt överraskad av erbjudandet och känner sig väldigt osäker om han vill ha pappa rollen. För han är ju en superhjälte som slåss med sitt svärd. Sture vill inte bli tvingad in i rollen samtidigt är han lite nyfiken och känner uppskattning över att bli erbjuden att vara med och leka. Det känns som det är en ny situation för Sture, som både vill men vågar inte riktigt säga ja. Men till slut väljer han ändå att gå med in i leken lite diskret vid sidan om och sätter sig till slut på filten jämte Susanne. Det var otur att leken blev avbruten för en annan aktivitet på förskolan. För det kändes som Sture kunde ha utvecklat leken vidare och det hade kunnat bli ett bättre samspel. Jag kände det som Sture brukar leka tuffa lekar där man är tuff och slåss och nu fick han en ny roll som han tidigare inte hade provat och nu fick han dessutom chansen att ge sig in i denna nya roll. Men då tog leken slut för att de skulle städa upp och gå ut.

Sammanfattning

Leken inleds med att Susanne startar upp sin mammaroll, hon har valt en docka som hon har bäddat ner vagnen och håller nu på att sätta på sig klänning och högklackade skor. Samtidigt som hon får syn på Sture som har på sig en riddardräkt med en mantel. Susanne tar makten över Sture genom att bestämma att han skall vara pappa i hennes lek. Hon underordnar honom genom att inte lyssna på hans nej. Här finns inga leksignaler utan genom att dra tag i Sture planerar Susanne att Sture skall vara pappa i hennes lek. Sture blir ställd över situationen och vet inte vilket beslut han skall ta. Leken avbryts av att det är städning för att de skall gå ut.

Sammanfattning av resultaten

I mina observationer kunde jag se maktkampen om att ha ledarrollen i de olika lekarna. Jag fick en uppfattning av att en del barn inte klarar av att ha en annan roll i leken, utan då blir det att strida för att få igenom sin vilja. Medan andra barn finner sig i att ha birollen där kompisarna styr leken och sätter upp sina regler vad som är tillåtet. En del barn väljer att leka bredvid. De barnen är inte riktigt med i leken och har ingen tilldelad roll utan härmar bara efter vad alla andra gör. Det som förvånade mig var att det inte alltid är de äldsta barnen som har ledarrollen över de yngre barnen. Makten i leken och rollfördelningen mellan barnen är ett samspel mellan alla medverkande. Rollernas position i förhållandet till varandra i olika lekar och i olika grupperingar har en stor betydelse hur leken utvecklas och fungerar. I lekarna blir en del barn underordnade och en del överordnade och ofta var det samma barn.

Där lekarna fungerade utan att konflikter uppstod, visade vilket samarbete barnen hade emellan varandra. Det var svårt att tyda vilka leksignaler som barnen hade emellan varandra för att bli inbjuden i lekarna. När en del lekar skulle komma igång söket barnen först upp utvalda kompisar, andra sände blickar, några barn mötes på en spännande plats, platserna inbjöds till lek genom redskap som fanns på den platsen som gav inspiration för att starta upp en lek. I en situation startade en pedagog upp en aktivitet som blev en process av ett konkret objekt men samtidigt en lek. Vad är det som avgör att en lek startar upp? Vet alla barn hur man får med sig en kompis in i den leken som man startar? Jag fastnade för leken "Pappa eller superhjälte", flickan som bestämmer att pojken skall vara pappa och inte svarar utan bara drar tag i honom. Varför gör hon så? Hon kanske anar att han kommer att säga nej? Hon vet kanske inte hur man bjuder in en kompis i en lek? Jag valde också att studera hur lekarna avslutades och vad det kunde bero på. I många av lekarna var det inget slut utan att leken tog slut berodde på att det uppstod konflikter mellan de medverkande i leken, pedagoger som tillrättavisade saker som barnen inte fick göra i sin lek, avbrott för en annan sysselsättning av förskolans vanliga rutiner. Jag kunde se att barnen lärde sig av varandra, som i leken "utflykten" då Anders fick dela Isaks erfarenheter av en båtutflykt och i leken "bakning av kalastårta" där de mindre barnen lärde sig om kalas, att man skall ha en födelsetårta och presenter. Jag kunde också se att de yngre barnen såg upp till de äldre barnen. Alla lekarna jag observerade hade en koppling till verkligheten och hur samhället ser ut idag. Lekarna var också kopplade till medievärldens fantasifigurer som är aktuella i dagens samhälle. Efter att jag har bearbetat mina observationer i analyserna och sett till de olika lekarnas innehåll har jag kommit fram till att många av de utvalda situationernas innehåll har liknande strukturer, vilket gör att jag har sammanfattat mina resultat i olika rubriker som jag kommer att fokusera på i min diskussion.

Diskussion

Lekens innehåll

Enligt Eva Johansson och Ingrid Pramling Samuelsson (2007) leker barnen runt 1-2 år endast bredvidlek. Birgitta Knutsdotter Olofsson(1999) kommenterar att barn i den åldern gillar att leka att laga mat om det finns en spis. Vad 1-2 åringar leker beror främst på vilka föremål som finns tillgänga. Barnen utforskar föremålens egenskaper och vad man kan använda de till. I min observation ”Bakning av kalastårta och grillning” var sandleksakerna utspridda i sandlådan när barnen från småbarnsavdelningen kom ut. Det fanns ingen spis i närheten som Birgitta Knutsdotter Olofsson(1999) menade skulle inspirera till att lekens utformning skulle bli matlagning. Alla barnen samlades i sandlådan och lagade mat. Barnen som var 1-2 år studerade vad 3-4 åringarna gjorde och härmade eller lekte bredvidlek. Birgitta Knutsdotter Olofsson (1999) betonar när små barn leker med saker härmar de varandra. Ole Fredrik Lillemyr (2002) menar att i 1-2 åringarnas lek är det svårt att veta vad barnen har haft för upplevelse och vad de försöker bearbeta i leken eftersom deras språk ännu inte är tillräckligt utvecklat för att kunna kommunicera med andra barn. Små barn är medvetna vad de vill göra och väljer vem de vill leka med. Barnen vill vara där det händer något och väljer därför det som verkar intressant eller fångar deras uppmärksamhet. I leken ”bakning av kalastårta och grillning” leker 1-2 åringarna bredvidlek och härmar 3-4 åringarna. När grillleken kommer i gång tycker de små barnen att den leken ser mer intressant ut och de väljer då att vara med där istället. I läroplanen (Lpfö) står det ”Förskolan skall erbjuda barnen en trygg miljö som samtidigt utmanar och lockar till lek och aktivitet.”(s 33)

Eva Johansson och Ingrid Pramling Samuelsson (2007) menar att barn börjar leka rollekar runt tre års ålder. De poängterar också att de mindre barnen behöver ett stöd i sin lek för att utveckla bredvidleken och för att hjälpa de barn som är nybörjare, att komma in i rolleken, för att leken skall fungera. Enlig Åsa Harvard (2009) utvecklas rolleken genom att barnet prövar olika roller. De första rollerna som barnet brukar pröva är de olika familjerollerna, där ingår även husdjuren. I observationen ”utflykten” är detta en familjelek där det endast finns en pappa roll. Leken är en båtresa, där omsorgen för barnet, handla mat finns med. Leken ”bakning av kalastårta och grillning” är också en sorts familjelek fast rollerna inte är bestämda. Leken utspelar sig i familjemiljö med bakning, kalas och presenter. Båda lekarna handlar om allt som kretsar runt familjen. Birgitta Knutsdotter Olofsson(1999) betonar att de lekar som barn leker mest som de aldrig tyckts tröttna på är familjelekar. Anledningen till att denna traditionella lek fortfarande är populär beror på nya erfarenheter från barnens vardag plockas in i leken och det tillkommer hela tiden nya detaljer som måste prövas.

Lekarna ”utflykten” och ”bakning av kalastårta och grillning” som jag studerade var familjelekar i form av barnens erfarenheter och upplevelse som de har haft. Birgitta Knutsdotter Olofsson (2009) menar att i fantasin och rolleken bearbetar barnen sina minnen av tidigare upplevelser och erfarenheter i en nyskapande process. Leken är som en magi som barnet går in i och förvandlar verkligheten runt omkring. Lev S Vygotskij (1995) framhåller att barnets lek fungerar ofta bara som ett eko av vad de har sett och hört från de vuxna. I leken är inte barnets tidigare erfarenheter exakt samma som de var i verkligheten. Ingrid Pramling Samuelsson och Maj Asplund Carlsson (2003) menar att det inte bara finns en sorts lek som fyller en funktion. Utan barn prövar och gestaltar leken på olika sätt vilket gör att den blir varierande varje gång en ny lek startar upp. Barn förflyttar sig mellan lekvärlden och den verkliga världen. Innehållet i lekarna kan vara ett uttryck för barnets egen tolkning av sina erfarenheter.

I leken ”Superhjälte eller pappa” leker Susanne familjelek, medan Sture leker superhjälte. I Susannes lek behövdes det en pappa till hennes baby i vagnen. Att Sture var en superhjälte var inget hinder för att han även kunde vara en pappa. Här är ett exempel på hur barn blandar erfarenheter från verkligheten med fantasi figurer. Det kan vi även se i leken ”Bygge av snölyktan” där leken utformas som en fabrik och lastningsfordonet är en robot mellan fantasivärlden och verkligheten. Birgitta Knutsdotter Olofsson(1999) framhåller när barnet blir större runt 5-6 år utvecklas leken och då leker de rollekar i form av en media figur. Men Åsa Harvard (2009) betonar att innan barnen leker media roller i form av en fantasi figur, prövar de olika yrkesroller. Exempel på yrkesroller i mina lekobservationer är ”utflykten” där Isak och Anders startar med en familjeroll och övergår till att vara ”jobbargubbar” som målar en båt. Birgitta Knutsdotter Olofsson(1999) menar vidare för att få inspiration till en speciell figur, finns det oftast ett föremål som tillhör den figuren för att leken skall komma igång. Föremålet för Sture var riddarkläderna som hade en mantel.

Annica Löfdahl (2004) menar att barnen använder materialet på förskolan flitigt för att illustrera olika lekar. Men det är sällan färdigställd rekvisita som används till sitt ändamål utan barnen gör ofta om rekvisitan till något annat som passar in i deras lekvärld. Som till exempel kan en byggkudde vara en julgran, ett databord vara en gräsklippare, en tråkloss vara en tågagn eller grönsak, potatisskalare och glass. I leken ”bakning av kalastårta och grillning” använder barnen material från naturen som sand, gräs och pinnar. De använder också spänner, sandleksaker, stolar och bord. Allt material som finns runt omkring barnen är grunder till att de olika lekarna har en chans att utvecklas och utformas. Annica Löfdahl (2004) fortsätter med att ”Leken är spontan och innehållet formas och får sin relevans i stunden. Leken är flertydlig och får delvis olika innebörd och tolkningar av barnen men inom en gemensam lekvärld”.(s 71) Lev S Vygotskij (1995) hävdar att barnets lek inte är en enkel upprepning på deras upplevelser av tidigare erfarenheter, utan en kreativ bearbetning av upplevda intryck, ett sätt att kombinera dem och skapa en ny verklighet som motsvarar barnets egna behov och intresse. På samma sätt som leken är barnets strävan till skapande av ett uttryck för fantasins aktivitet.

Birgitta Knutsdotter Olofsson (2009) pekar på att leken kan utspela sig i olika tidsperspektiv så som framtiden, i fantasivärlden, dåtider. Lekarna varierar mellan prinsessor, riddare, familj, rymdskepp. När barnen leker tänker de sig in i situationer samtidigt som olika miljöer och tider blandas in. Sandra Smidt (2010) citerar Vygotskij ”I leken befinner sig barnet alltid över sin ålder, sitt vardagsbeteende: i leken är det som om det vore huvudet högre än sig själva”. (s 13) I leken ”utflykten” har Isak en klar struktur över sin lek där jag antar att olika delar i leken (omsorgen av babyn, handla mat osv) är något han tidigare har erfärut och satt ihop till en ny lek. Jag antar att Anders inte har samma erfarenheter som Isak. Men samtidigt studerar han vad Isak gör och följer med när han byter olika platser. Anders har nu fått nya kunskaper genom Isak vad man kan göra under en båtutflykt. Eva Johansson och Ingrid Pramling Samuelsson (2007) och Birgitta Knutsdotter Olofsson (2009) menar att barnen har en medveten tanke, där de planerar vad som behövs som till exempel olika rollfördelningar. Finns det tillräckligt många medverkande för att utföra en speciell lek med flera roller? Miljön planeras också, behövs det byggas upp något eller ändra, behövs det några tillbehör? När barn leker bearbetar de erfarenheter som de har varit med om. De delger varandras olika kunskaper i de temaval som leken handlar om.

Birgitta Knutsdotter Olofsson (2009) påpekar att i rolleken lär sig barnen att använda språket och de barn som inte kan prata så bra lär sig snabbare att prata genom rolleken där man

använder språket att kommunicera med. Anders kommunicerar bara lite under leksituationen. Kanske det beror på att hans språk inte är tillräckligt utvecklat för att kunna föra en dialog med Isak. Eva Johansson och Ingrid Pramling Samuelsson (2007) hävdar att lärande och leken hör ihop och barn lär varandra i leken. Ingrid Pramling Samuelsson och Maj Asplund Carlsson (2003) fortsätter att utveckla rolleken genom att göra en jämförelse med en teaterföreställning och rolleken. Där de menar att rolleken är en föreställning där det finns regissörer, producenter och publik.

Annica Löfdahl(2007) framhäver att barnen i förskolan ingår i en så kallad ”kamratkultur” där det på varje enskild förskola finns speciella normer, attityder och värden som kommer fram i lekar och andra aktiviteter inom en grupp barn på samma förskola, men varierar över tid och mellan kulturer. I kamratkulturen finns det kunskaper om den egna statusen och kamraternas sociala status position, vem som bestämmer leken och hur man skall bete sig mot varandra. I leken ”bakning av kalastårta och grillning” kände jag det som Pia har en högre statusposition när hennes tvilling syster Petra är i närheten som ett stöd. Pia ville leda leken, men hade samtidigt konkurrens av Isak som även han ville leda och bestämma leken. Jag antar att det var därför som leken delades till två lekar. Kari Pape (2001) menar att alla barn inte kan bli lika, alla kan inte vara ledare och en del barn trivs med att andra styr leken. Detta finns i barnens vardag lika mycket som det finns i den vuxnas vardag. För att återgå till leken i mina studier ”bakning av kalastårta och grillning” vill jag fokusera på Felix roll. Först styr Pia över Felix att han och de andra barnen skall hämta saker åt henne och sen är det Isak som styr över Felix vad han skall göra. Men Felix gör ingen notis över detta utan tycks trivas med sin roll i leken. Birgitta Knutsdotter Olofsson(2009) menar att i lek med större grupp barn uppstår det ofta problem som måste lösas och konflikter som behöver redas ut för att leken skall kunna gå vidare. Barnet kanske inte förstår leksignalerna, kan inte lekramarna och dess språk som till exempel ”på låtsas” och ”som om” eller vad det innebär att ta en roll. Birgitta Knutsdotter Olofsson (2009) anser att pedagogerna kan avleda ett bråk genom att sticka in små ledande ord som till exempel ”Vem är det som är bakom dörren?” vilket kan leda till att en ny lek uppstår och bråket glöms bort. (s 88)

Lekens avgränsningar

Enligt Birgitta Knutsdotter Olofsson(2009) startas lek i ett socialt sammanhang tillsammans med andra barn. För att ett barn skall kunna leka med andra, fordras det att barnet kan tyda andras leksignaler och att de själva kan sända ut dessa signaler för att leken skall kunna komma igång. Leksignalerna lär sig barnen genom att umgås med andra barn i den fria leken och de överförs även i den kultur som barnet växer upp i. Barnet måste också känna sig tryggt för att leken skall utvecklas. För att kunna slappna av och för att kunna leva sig in i leken. Otrygga barn står ofta vid sidan om och tittar för att de inte vågar släppa kontrollen. I leken finns det speciella lekramar som är viktiga att barnet känner till för att leken skall kunna utvecklas och för att det inte skall uppstå bråk och konflikter på grund av missförstånd. Hon berättar vidare att lekramarna är som uppsatta regler, som gör att barnen vet när leken börjar, slutar och för att de skall vet att det är tillåtet att gå in i leken och ut. Lekramarna lär sig barnen också genom den sociala gemenskapen i rollekarna tillsammans med andra barn. Annica Löfdahl (2004) menar att Batesons teori grundar sig i etologiska studier av de koder som styr hur barns lekar inleder och avslutas samt hur språket upprätthåller lekhandlingarna. Metakommunikation har blivit ett mått på barns lekompetens. Birgitta Knutsdotter Olofsson(1999) relaterar till Batesons teorier med att jämföra metakommunikation med drömmaren som upplever drömmen som verklig, medan det lekande barnet är medveten om att det leker. Barnet beter sig som om kartan var lika med territoriet men är samtidigt helt

medvetet om att det inte är så. Barn leker för att ge utlopp åt känslomässiga inre konflikter, för att få sina önskningar uppfyllda, för att kunna handskas med ångest, för att anpassa sig till samhället och kulturen, för att förbereda sig för det vuxna livet. Barn leker för att leka. De går in i roller för att det är roligt att gå in i olika roller. I lekarna som jag observerade hade jag svårt att se leksignalerna. Men jag antar att leken ” Bygge av snölyktans” leksignaler var blickarna som flickorna gav pojkar (där man kunde se att flickorna var väldigt intresserade av att hjälpa till att bygga snölyktan) som avgjorde att flickorna fick hjälpa till att bygga. I leken ”utflykten” befann sig Isak och Anders på samma ställe vid träbåten som inspirerade Isak till sin lek. Där hade jag svårt att se hur det kom sig att de helt plötslig började leka. I leken ”bakning av kalastårta och grillning” kunde jag däremot se att Pia startade upp leken genom att hon talade om för de andra att hon skulle göra en tårta och berättade vad hon behövde för ingredienser. Jag antar att detta var en signal för att starta upp den leken. För alla barn kom fram till Pia och ville hjälpa till att hämta det hon sa att hon behövde. Annica Löfdahl (2004) tolkar Batesons teorier som att barn kan förstå leksignaler och att de kan kommunicera. Den metakommunikativa signalen att nu är det lek blir som en ram som skiljer ut vad som är lek och vad som inte är lek.

Ingrid Pramling Samuelsson och Maj Asplund Carlsson (2003) diskuterade kring barns lekmiljö att det är viktigt att den stimulerar genom att vara kreativa, skapande och fantasifulla eftersom det är ett avgörande för att leken skall komma igång och kunna utvecklas. I läroplanen (Lpfö 98) står det att ”Miljön skall vara öppen, innehållsrik och inbjudande. Verksamheten skall främja leken, kreativiteten och lustfyllda lärandet”.(s 36) Ingrid Pramling Samuelsson och Maj Asplund Carlsson (2003) menar vidare om leken skall kunna utvecklas behöver alla deltagarna i leken vara delaktiga genom att bidra med sina erfarenheter. När leken förändras eller utvecklas beror det oftast på att barnen har bytt fokus genom nya dimensioner som de har erfarenhet i leken. I leken ”utflykten” byter leken fokus från båtutflykt som Isaks erfarenheter till Anders intresse att måla som utvecklas till en lek där pojkarna är ”jobbargubbar”. I leken ”bakning av födelsetårta och grillning” utvecklas bakkingsleken till ett kalas och bildar samtidigt en annan lek bredvid där Isak och Felix startar grillning.

Ingrid Pramling Samuelsson och Maj Asplund Carlsson (2003) menar att lekens utveckling tillsammans med andra barn behöver någon form av delat tankeobjekt, som en föreställning om vad de skall leka. För att en lek skall starta och fortsätta krävs det att alla medverkande accepterar sin roll och går in i den tillsammans med de andra i gruppen. I leken ”Bygge av snölykta” accepterar inte Greta sin roll och väljer då att gå därifrån, medan Sven accepterar rollen genom att göra om den till något roligare (en mänsklig robot som gör roliga saker).

Birgitta Knutsdotter Olofsson(2009) ansåg att pedagogerna i förskolan hade en viktig roll för att hjälpa till att starta igång leken om det inte fungerar så bra. I leken ”vad skall vi leka” antar jag att leken hade kunnat komma i gång om en pedagog hade kunnat starta upp en lek och kanske varit i bakgrunden för att leken kunde utvecklas utan konflikter. I leken ”snölyktan” är det en pedagog som startar igång leken som egentligen är en bygg och konstruktionslek mellan två pojkar som utvecklas till en rollek. Birgitta Knutsdotter Olofsson(2009) menar vidare att de bör finnas utrymme och tillräckligt med sammanhängande tid för att lekar skall kunna utvecklas. Genom att erbjuda kompletterat material till diverse lekar är också av betydelse för att få igång leken och för att leken skall kunna fortsatta att utvecklas. På min VFU plats hade pedagogerna tillsammans med barnen gjort guldpenningar som de hade lagt i en kista, De hade även sparats och rengjort förpackningar från olika livsmedelsprodukter.

Birgitta Knutsdotter Olofsson (2009) påpekar att leken ofta avslutas med avbrott som pedagogerna medverkar till. Hon tar upp dem tre vanligaste orsakerna till detta. Hon menar att det oftast uppstår genom avbrott för vardagsrutiner på förskolan (så som måltider, planerade pedagogiska aktiviteter). Och detta kan leda till stress hos barnen för att de inte hinner leka färdigt. Avbrotten kan också orsakas av att leken blir störd av andra barn som kommer in, för att bråka eller är nyfikna och vill se vad de leker. Hon tar även upp att det kan vara pedagogerna lägger sig i leken. Genom nyfikenhet fråga vad de leker. Av de lekar som jag observerade var det bara ”bygge av snölyktan” som fick avslutas riktigt. Leken avslutades när målet var uppnått att snölyktan skulle bli färdigbyggd. De andra lekarna blev avbrutna av pedagoger som inte visste vad barnen egentligen höll på med. Jag tänker då på leken ”bakning av födelsetårtan och grillning” där pedagogen ser att barnen har sanden utanför sandlådan och ger barnen en tillsägelse, vilket får barnen att avbryta lekarna och gå därifrån. De andra tre lekarna avbröts av vardagsrutiner som måltider, ingång och utgång. Eva Johansson och Ingrid Pramling Samuelsson (2007) anser att pedagogerna skall reflektera över hur och när det är lämpligt att gå in i barns lek och göra det med respekt och vara lyhörda. gör ont och vet vad gränsen går, gör att brottningslekar tillsammans på förskolan där barnen tumlar runt kan avslutas utan gråt.

Birgitta Knutsdotter Olofsson (2009) framhäver det inte är ovanligt att barnen inte är överens med rollfördelningen. Då är det som en strid mellan barnen. Vem som skall ha ledarrollen och vilka kompisar som skall vara med och vem som skall bestämma innehållet i leken. I min lekenobservation ”vad skall vi leka” från mina lekobservationer strider flickorna vem som skall vara huvudpersonen. De strider däremot inte mot vilka som skall vara med utan om leken och strukturen i leken.

Lekens sociala ordning och makt

Birgitta Knutsdotter Olofsson (1999) och Åsa Harvard (2009) menar att grunden till barns lek sker när barnet är spädbarn då föräldrarna lär barnet grunderna för hur rolig lek är och vad man kan göra. Birgitta Knutsdotter Olofsson (1999) anser att det är föräldrarna som lägger grunden för samspelet, turtagandet, att det inte bara är en som bestämmer eller hittar på vad som skall lekas. Åsa Harvard (2009) fortsätter att barnet börjar härma föräldrarnas sysslor och låtsas leka med dem. Den leken utvecklas senare tillsammans med andra barn. Detsamma är det med att ta efter vad andra barn gör både kroppsligt och i språket. ”Barns utveckling är en process i flera led där deltagande i aktiviteter och kognitiva resurser ömsesidigt vidare på och utvecklar varandra”. (s 131) I leken ”utflykten” ser jag som ett turtagande av olika lekar där Isak och Anders turas om att bestämma lekens innehåll. Birgitta Knutsdotter Olofsson (1999) hävdar att barns lekar ser olika ut hemma med föräldrarna när de är små. Om barnet är van att brottas och samtidigt har lärt sig att lyssna och respektera den andras nej och att det gör ont och vet vad gränsen går, gör att brottningslekar tillsammans på förskolan där barnen tumlar runt kan avslutas utan gråt.

Birgitta Knutsdotter Olofsson (2009) framhäver att bland strider barnen om vem som skall vara huvudpersonen, vilka kompisar som skall vara med och vem som skall bestämma innehållet i leken. I leken ”vad skall vi leka” från mina lekobservationer strider flickorna vem som skall vara huvudpersonen. De strider däremot inte mot vilka som skall vara med utan om leken och strukturen i leken.

Annica Löfdahl (2007) framhäver att de äldre barnen använder sin ålder som en gemensam makt och utesluter de yngre barnen. Hon menar att samhällets åldersindelningar i olika grupper är kopplat till barnens maktposition i förskolan. Men det är inte bara åldern som är

avgörande för vem som har makten på förskolan. Utan det kan även bero på om ett yngre barn har ett syskon som är bland de äldsta barnen på förskolan. Ett annat undantag är om det yngre barnet har äldre kompis även barnets längd kan vara ett avgörande om den får vara med och leka med de äldre barnen. Hon berättar vidare att hela samhället är uppdelat av regler vad som är tillåtet vid en viss ålder. Men även förskolans gruppindelningar vid olika pedagogiska aktiviteter är oftast åldersindelade. På förskolan förekommer det visa regler av användning av visst material eller andra sysslor som man får göra och använda efter en viss ålder. Eva Johansson & Ingrid Pramling Samuelsson (2006) menar att Sutton-Smiths teorier är en grund för förståelse av lek och handlar om makt i leken, att det finns avsevärda maktaspekter i lek och att barn tar och ges olika maktfulla och maktlösa positioner. I leken ”utflykten” visar det att det inte alltid är det äldsta barnet i leken som bestämmer. Även om de växlar lekar genom turtagning, så ser jag att det mest är Isak som är ett år yngre än Anders som bestämmer mest när de leker. Eva Johansson & Ingrid Pramling Samuelsson (2006) tolkar Sutton-Smiths teorier om lek som mänskliga samspel som innehåller makt, hierarkier eller positioneringar, vilket gör att barnet får erfarenheter som är viktiga i såväl lek som lärandet.

Annica Löfdahl (2007) menar att i leken använder barnen också makten genom prövningar i de olika rollerna. När barnen går in i en vuxenroll överdriver och driver de ofta med rollen och bestämmer över andra barn. Genom att barnen deltar i gruppen och i kamratkulturen ser hon som en bidragande orsak till deras gemensamma utveckling och sociala kunskaper om relationer och villkor för att vara tillsammans. När barnen leker tillsammans i gruppen förhandlar de, om innehållet, roller och platser. Läroplan för förskolan (Lpfö 98) ”Leken är viktig för barns utveckling och lärande. Ett medvetet bruk av leken för att främja varje barns utveckling och lärande skall prägla verksamheten i förskolan. I lekens och det lustfyllda lärandets olika former stimuleras, fantasi, inlevelse, kommunikation och förmåga till symboliskt tänkande samt förmåga att samarbeta och lösa problem. Barnet kan i den skapande och gestaltande leken få möjligheter att uttrycka och bearbeta upplevelser, känslor och erfarenheter”. (s 31)

Enligt Annica Löfdahl (2007) är leken inte alltid på skoj, för leken innehåller ibland uteslutning och relationsskapande kulturer. Där makt, positionering och ledsamheter som kommer fram i leken. I Annica Löfdahls (2007) studier som hon filmade kunde hon se vid flera tillfällen att barnen var mycket elaka mot varandra, när de var ensamma i ett rum då pedagogerna till exempel höll på med avdukningen efter måltiderna. I leken ”bakning av kalastårta och grillning” var en lek med delvis uteslutning mellan systrarna Pia och Petra där Pia bestämde att Petra inte fyllde år och inte skulle ha presenter. Bara för att Petra inte accepterade Pias utdelning av roll till Petra ville inte Pia fortsätta att leka med sin syster.

Sammanfattning

I mitt arbete har jag genom mina resultat diskuterat i relation till tidigare forskning och lekteorier kommit fram till svaren på mina frågor. Innehållet i de minsta barnens lekar i förskolan är bredvidlek där barnen härmar andra barn, utan att de är med i leken. När barnet blir större utvecklas deras lek till rollekar. Många av de tidigare forskarna som jag har tagit upp anser att rolleken kan jämföras med en teaterföreställning där rollfördelningarna görs synlig vem som bestämmer leken, för den framåt osv. De första rollekarna som barnet prövar är familjrollerna. När barnet känner att de är redo för nya utmaningar i rolleken prövar de där efter, olika yrkesroller och även olika sago och media figurer. I rolleken skiftar miljön i olika tidsperspektiv och de olika rollerna kan variera med hjälp av barnens fantasier, erfarenheter, upplevelse och intresse. De olika rollfigurerna sätts samman med miljö och tidsperspektiv. I leken bearbetar barnen sina tidigare erfarenheter och upplevelser. Vygotskij (1995) menar att barns lek är något som de har sett och hört vuxna göra, han menar att det är som ett "eko". Leken innehåller även olika status positioner som man kan utläsa i rollfördelningarna i de olika lekarna. Det finns alltid en eller fler som vill leda leken och dess innehåll. Vilket oftast leder till konflikter.

Leken inleds med leksignaler som barnet lär sig genom att umgås med andra barn.

Leksignaler som är osynliga signaler som barnen sänder ut mellan varandra som är ett avgörande för att barnet skall veta att leken skall börja, när den slutar och att det fungerar att hoppa in mitt i en påbörjad lek. När leken är igång finns det lekramar som barnet lär sig på samma sätt och är viktigt att barnet kan för att inte det skall uppstå missförstånd i leken. Lekramarnas egna språk där uttryck som "på låtsas" och "som om" där barnen förstår att det är en lek. I lekramarna finns det regler som barnen lär sig genom rolleken tillsammans med andra barn. I Batesons teorier baseras leken på koder som styr inledningen och avsluten. Han talar om metakommunikativa signaler i leken som gör att barnen vet vad som är lek och inte är lek. Jag ser det som gränser eller regler som talar om vad som är tillåtet eller inte. Förskolans lekmiljö har en stor betydelse för att leken skall komma igång lättare. Lekmiljön skall vara inspirerande, kreativ och stimulera fantasin. När barnen har svårt att få igång lekar har pedagogerna en viktig roll att inleda lekar genom att erbjuda olika material. För att lekarna skall kunna utvecklas och bli en så kallad "djup lek" som flera tidigare forskare skriver om fordras att det finns tillräckligt med sammanhängande tid för den fria leken. Leken avslutas med att något mål för leken är uppnått som till exempel leken "bygge av snölykta", eller genom leksignaler mellan barnen. Men genom mina studier visar att den naturliga avslutningen i leken var sällsynt för både i mina observationer och enligt Birgitta Knutsdotter Olofsson (2009) som hävdar att leken ofta blir avbruten av vardagsrutiner som måltider, planerade pedagogiska aktiviteter, att leken blir störd av andra barn som kommer in för att bråka eller är nyfikna och vill se vad de leker eller att pedagogerna lägger sig i leken, genom nyfikenhet fråga vad de leker. I mina studier avbryts leken av vardagsrutiner på förskolan och vid ett tillfälle av okunskap om vad barnen gjorde i leken. Då pedagogen endast såg att barnen hade sanden utanför sandlådan som inte var tillåtet. Tillrättavisningen som barnen fick gjorde att leken blev avbruten. De sociala ordningarna och maktstrukturer som blir synliga i leken på förskolan är när barnen leker i grupp i rolleken. Då framgår det om barnet har fått grunden för det sociala samspelet med turtagande som innebär att det inte bara är en som bestämmer utan att man turas om att utföra vissa saker som till exempel att bestämma utvecklingen i leken. När barnen leker planerar de lekens struktur, innehåll och fördelar de olika rollerna tillsammans.

Maktstrukturen i barns lek syns tydligt när det framför allt är olika åldrar av barn som leker. Då de äldre barnen har högre status och bestämmer över de yngre barnen. Men i barnens perspektiv är det inte bara åldern som är avgörandet om vem som får vara med de större barnen och leka. Det som också är ett avgörande är födelsedagar, barnets längd, att barnet har ett äldre syskon på förskolan eller har kompisar som är äldre. I leken "utflykten" från mina observationer framkom det i mina resultat att det även kan vara det yngre barnet som bestämmer över det äldre barnet. Isak 3 år bestämde för det mesta över Anders 4 år. Isak fyllde inte år, hade inget äldre syskon på förskolan, var liten i växten och hade inga äldre kompisar. Sutton-Smiths teorier handlar om makt i leken som han anser beror på det mänskliga samspelet i samhället där det finns olika maktpositioner och hierarkier bland de vuxna. Makten i leken innehåller även uteslutning, som blir synlig att en del barn inte får vara med och leka, ofta kan det vara samma barn. Det gör att pedagogerna måste vara extra uppmärksamma för det är något som händer i alla grupper.

Slutord

Det som jag vill lyfta fram i mitt arbete är alla pedagoger skall bli medvetna om den maktstruktur som finns ibland barngruppen. Även om det inte går att förändra strukturen helt, så går det att påverka vissa delar av den. Genom att pedagogerna blir medvetna om kunskaperna som de kan få i sin barngrupp om de observerar den fria leken. Där kan pedagogerna få kunskaper om det är samma barn som styr och ställer och om det är samma barn som aldrig får vara med och leka, ta reda på anledningen varför barnet inte får vara med. Varför vissa barn jämt förstör lekar osv. Jag vill också lyfta fram alla avbrott i leken som pedagogerna skulle kunna minska genom att bevara lekens rum, (där leken är uppbyggd) eller eventuellt om det fungerar att skjuta på måltider. För att detta skall vara möjligt behöver alla pedagoger i förskolan få kunskaper om den fria lekens betydelse i förskolan så de tar den på allvar och visar respekt när barnen leker och inte bara kliver in i den av nyfikenhet för att se vad barnen gör. Jag vill också att den fria leken lyfts fram så att alla som inte arbetar i förskolan som föräldrar och andra samhällsmedborgare skall förstå lekens betydelse för barns utveckling i det sociala samspelet på förskolan. Därför är det viktigt att förskolan förmedlar vikten av den fria leken utåt. Det kan man ha som en punkt vid föräldramöten att ta upp och därigenom koppla till styrdokumentet. Ett annat bra sätt att förmedla till andra bekanta som hämtar barnen, till vikarier eller andra personer som besöker förskolan av olika anledningar är som den förskolan som jag var vikarie på i några dagar som hade satt upp ett arbete om varför den fria leken är viktig för barnen i förskolan och även där kopplat med citat från läroplanen (Lpfö-98).

I läroplanen (Lpfö-98) står det:

"Förskolan skall erbjuda barnen en trygg miljö samtidigt utmanar och lockar till lek och aktivitet. Den skall inspirera barnen att utforska omvärlden. I förskolan skall barnen möta vuxna som ser varje barns möjligheter och som engagerar sig i samspelet med både det enskilda barnet och barngruppen". (s 33)

Referenser

- Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena. (2007). *Metodpraktikan, konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Vällingby: Elanders Gotab
- Jensen Mikael & Harvard Åsa. (2009) Imitation och design för lek: exempel från tre sandlådor. I Mikael Jensen och Åsa Harvard (red) *Leka för att lära. Utveckling, kognition och kultur*. Lund: Studentlitteratur. (s.123-143)
- Johansson, Eva & Pramling Samuelsson, Ingrid (2006). *Lek och läroplan: möten mellan barn och lärare i förskola och skola*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Johansson, Eva. & Pramling Samuelsson, Inger. (2007). ”Att lära är nästan som att leka”, *Lek och lärande i förskola och skola*. Stockholm: Liber
- Lillemyr, Fredrik Ole. (2002). *Lek – upplevelse - lärande i förskola och skola*. Stockholm: Liber
- Lärarnas Riksförbund. (2007/2008). Lärarboken, läroplanen (Lpfö 98).
- Löfdahl, Annika. (2004). *Förskolebarns gemensamma lekar – mening och innehåll*. Lund: Studentlitteratur
- Löfdahl, Annika. (2007). *Kamratkulturer i förskolan – En lek på andras villkor*. Stockholm: Liber
- Olofsson Knutdotter, Birgitta (1999). *Lek för livet*. Stockholm: Elanders Gotab
- Olofsson Knutdotter, Birgitta (2009) Vad lär barn när de leker? I Mikael Jensen och Åsa Harvard (red) *Leka för att lära. Utveckling, kognition och kultur*. Lund: Studentlitteratur. (s. 75-92)
- Pape, Kari. (2001). *Social kompetens i förskolan – Att bygga broar mellan teori och praktik*. Stockholm: Liber
- Pramling Samuelsson, Inger. & Asplund Carlsson, Maj. (2003). *Det lekande lärande barnet – i en utvecklingspedagogisk teori*. Stockholm: Liber.
- Smidt, Sandra. (2010). *Vygotskij och de små och yngre barnens lärande*. Lund: Studentlitteratur
- Stukát, Staffan. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur
- Vygotskij, L. (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos.

Bilaga 1

Anhållan om tillstånd för att ert barn kan delta i en undersökning inom ramen för ett examensarbete vid lärarutbildningen vid Göteborgs universitet

Jag heter Susanne Johansson och är en student som utbildar mig till lärare vid Göteborgs Universitet. Jag skall nu skriva den avslutande uppgiften inom lärarutbildningen som är mitt examensarbete och som ger mig lärarbehörighet. Arbetet motsvarar 10 veckors heltidsstudier och skall vara klart i december 2010. Examensarbetets syfte är att få fram den fria lekens betydelse för utveckling av barns sociala samspel. De viktigaste frågorna jag behöver få svar på är vad som händer i barnens fria lek som inte pedagogerna har planerat. För att kunna besvara dessa frågor behöver jag samla in material genom att observationer när barnen leker på era barns förskola. På er förskola kommer undersökningen att genomföras v 45. Vi vill med detta brev be er som vårdnadshavare om tillåtelse att ert barn deltar i den observation som ingår i examensarbetet. Alla barn kommer att garanteras anonymitet.

De förskolor/enheter/avdelningar som finns med i undersökningen kommer inte att nämnas vid namn eller på annat sätt kunna vara möjliga att urskilja i undersökningen. I enlighet med de etiska regler som gäller är deltagandet helt frivilligt. Ert barn har rättigheten att intill den dag arbetet är publicerat, när som helst välja att avbryta deltagandet. Materialet behandlas strikt konfidentiellt och kommer inte att finnas tillgängligt för annan forskning eller bearbetning. Vad vi behöver från er är att ni som barnets vårdnadshavare skriver under detta brev och så snart som möjligt skickar det med barn tillbaka till förskolan så att ansvarig pedagoger kan samla in svaret vid tillfälle. Sätt således ett kryss i den ruta som gäller för er del:

Som vårdnadshavare ger jag tillstånd att mitt barn deltar i undersökningen.....

Som vårdnadshavare ger jag inte tillstånd att mitt barn deltar i undersökningen.....

Datum

.....
vårdnadshavares underskrift/er barnets namn

Har ni ytterligare frågor ber vi er kontakta oss på nedanstående adresser eller telefonnummer:

Med vänliga hälsningar

Susanne Johansson

Handledare för undersökningen är Maj Asplund Carlsson

Kursansvarig lärare är Jan Carle, docent, Göteborgs universitet, Sociologiska institutionen

031 786 4792